

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
<p>Aan deze criteria kunnen geen rechten worden ontleend. Onjuistheden en aanpassingen voorbehouden.</p> <p>Definitie 'datum nieuw-/verbouw': is de datum waarop de aanvraag voor een omgevingsvergunning is ingediend bij de gemeente, dit moet schriftelijk worden aangetoond op basis van een ontvangstbevestiging van de gemeente.</p> <p>Definitie 'verbouwing': is een bouwkundige wijziging van een bestaand gebouw of een uitbreiding of een gewijzigde indeling (bijv. vervangen roostervloer, wijzigen hokindeling en/of diercategorie, etc.). Criteria voor nieuw en verbouw mogen beperkt blijven tot het vernieuwde of verbouwde onderdeel van het bedrijf. Bijv. als een roostervloer wordt vervangen, of een stalindeling wordt gewijzigd, hoeft niet tegelijkertijd bijv. daglicht te worden gerealiseerd.</p>					
Uitsluitingscriteria					
UIT01	Andere activiteiten	Er worden geen andere activiteiten op het bedrijf ontplooid die niet passen in het beleid van de Dierenbescherming.	<p>Activiteiten die niet passen in het beleid van de Dierenbescherming zijn o.a., maar niet beperkt tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> - houden van pelsdieren voor productiedoeleinden, - houden van leghennen in verrijkte kooien (tot 01-01-2021 toegestaan in Nederland) en koloniehuisvesting (opvolger van de verrijkte kooi en vanaf 2021 in Nederland de enige toegestane vorm van de 'legbatterij'). De op het ei gestempelde identificatiecode begint met het cijfer 3, - het houden van wilde dieren voor productiedoeleinden, - het houden van ganzen of eenden voor de productie van ganzen- of eendenlever, - het kweken van bedreigde diersoorten, zoals paling, - het houden van vleesrunderen met een dikbil factor, met een hoge incidentie van keizersneden, zoals bijvoorbeeld Belgisch Blauwen en Verbeterd roodbont, - andere activiteiten welke in strijd (kunnen) zijn met het beleid van de Dierenbescherming. 	Controleer of het bedrijf geen andere activiteiten ontplooid die niet passen in het beleid van de Dierenbescherming	Uitsluiting
UIT03	Genetisch gemanipuleerde dieren	Er zijn geen genetisch gemanipuleerde dieren op het bedrijf aanwezig.	<p>Een genetisch gemanipuleerd dier is met gentechnologie aangepast. Genetische technologie of gentechnologie is een vorm van biotechnologie waarbij het DNA van een organisme direct wordt aangepast door extra genen met de gewenste eigenschappen bij een dier in te brengen. De klassieke methodes waarbij DNA van een organisme indirect wordt aangepast, door bijvoorbeeld het kruisen, selecteren, fokken van bepaalde rassen zijn wel toegestaan.</p>	Controleer of er geen genetisch gemanipuleerde dieren op het bedrijf aanwezig zijn.	Uitsluiting
UIT05	Megastallen norm	De runderen worden niet gehouden in een megastal. Onder een megastal wordt verstaan één UBN (of EU registratienummer) met 330 NGE of meer.	<p>Om het aantal NGE op het bedrijf te bepalen dient het aantal melkkoeien op basis van de Beter Leven bedrijfs capaciteit (zie A06) te worden vermenigvuldigd met het aantal NGE's van 1,204.</p> <p>Een locatie wordt binnen het Beter Leven keurmerk als megastal aangemerkt en uitgesloten voor deelname, bij meer dan 274 melkkoeien.</p> <p>Het begrip 'megastal' moet niet verward worden met het begrip 'megabedrijf'. Waar een megastal één locatie betreft, gaat het bij een megabedrijf om een veehouderijbedrijf met op meerdere locaties veestallen. Het bedrijf als geheel heeft een zeer groot aantal dieren, maar op de verschillende locaties kan het aantal dieren vergelijkbaar zijn met gangbare bedrijven.</p>	Controleer of het bedrijf de grens voor de maximale bedrijfsgrootte niet overschrijdt. Registreer het aantal NGE dat aanwezig is op het bedrijf op basis het aantal BLK dierplaatsen zoals vastgesteld in criteria A00 en verder.	Uitsluiting
UIT07	Ketenregisseur	Het veehouderijbedrijf is aangesloten bij een door de Stichting Beter Leven keurmerk goedgekeurde ketenregisseur.	Een ketenregisseur is bijvoorbeeld een zuivelverwerker of een intermediair die binnen de keten de verschillende schakels aan elkaar koppelt van primair bedrijf tot verwerker/verkoper en alle schakels die daar tussenin kunnen zitten en regie voert op de bij zijn keten aangesloten veehouderijbedrijven.	Controleer of het bedrijf is aangesloten bij minimaal 1 door de Stichting Beter Leven keurmerk goedgekeurde ketenregisseur. Noteer de ketenregisseur(s).	Uitsluiting

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
UIT08	Medewerking	De deelnemer is verplicht BLK controleurs die namens de Certificerende Instantie of namens de Stichting Beter Leven keurmerk controles uitvoeren toe te laten op het bedrijf en alle medewerking te verlenen.	Indien de controleurs toegang tot het bedrijf wordt geweigerd of er wordt geen medewerking verleend wordt het bedrijf uitgesloten van deelname, tenzij het bedrijf een beroep kan doen op overmacht. Van overmacht is o.a. sprake bij bijvoorbeeld een uitbraak van een besmettelijke dierziekte waarbij de overheid een bezoekersverbod instelt of bij een sterfgeval in de familie. Dit is geen uitputtende lijst. De controleurs zullen in de praktijk vaststellen wanneer er sprake is van overmacht.		Uitsluiting
UIT09	Alle aanwezige runderen zijn BLK waardig	Alle runderen die op het bedrijf (UBN) aanwezig zijn voldoen aan de criteria van het Beter Leven keurmerk	Dus alle melkkoeien (inclusief droge koeien en jongvee) die aanwezig zijn op het UBN dienen te voldoen aan de BLK criteria voor melkkoe met 3 sterren. Ook andere runderen, bijv. vleesrunderen / vleeskalveren die op het UBN staan geregistreerd dienen te voldoen aan de BLK criteria.	Controleer of er op het bedrijf (UBN) geen runderen (melkkoeien, droge koeien, jongvee, vleesvee, vleeskalveren etc.) aanwezig zijn die niet aan de bijbehorende BLK criteria voldoen.	Uitsluiting
Algemeen					
A01	Meldingsplicht	De BLK deelnemer is verplicht om iedere wijziging die van invloed is/kan zijn op de deelname aan BLK of het BLK certificaat onverwijld schriftelijk te melden aan de certificerende instantie en de ketenregisseur.	<p>Wijzigingen zijn, maar niet beperkt tot:</p> <p>a. (Tijdelijke) beëindiging van het bedrijf, ongeacht de reden.</p> <p>b. Overdracht van het bedrijf naar een nieuwe rechtspersoon/eigenaar</p> <p>c. Wijziging van UBN</p> <p>d. Verlies van een erkenning of een certificaat waardoor er niet meer kan worden voldaan aan de geldende BLK criteria</p> <p>f. Etc.</p> <p>De ketenregisseur geeft de wijzigingen door aan de Certificerende Instantie en de Stichting Beter Leven keurmerk.</p>	Controleer of wijzigingen die van invloed zijn op de deelname aan BLK uit het voorgaande jaar zijn gemeld aan de CI en de ketenregisseur.	AH
A02A	Kennis & vaardigheden	De veehouder en zijn bedrijfseigen personeel hebben tenminste: - <u>minimaal 1 jaar werkervaring in de melkveehouderij, of</u> - <u>een Middelbare Agrarische opleiding veehouderij</u> <u>afgerond of</u> - werken onder verantwoordelijkheid van iemand met bovengenoemde kwalificaties.	Er moet aangetoond worden dat de veehouder en zijn personeel de nodige kennis en vaardigheden heeft van diergezondheid, dierenwelzijn en diergedrag en van diverse veehouderijsystemen. Bijv. vakdiploma's en certificaten zijn aanwezig op het bedrijf. Hiervan wordt een overzicht bijgehouden.	Controleer de kennis en kwalificaties van de veehouder en het personeel en of het voldoet aan de voorwaarden. Noteer welke opleiding/ervaring.	Waarschuwing
A02C	Workshop mens-dier interactie	De bedrijfsleider/bedrijfsvoerder van elke aan Beter Leven deelnemende melkveehouderijlocatie dient een door de Dierenbescherming goedgekeurde workshop mens-dier interactie gevolgd te hebben.	<p>Randvoorwaarden workshop mens-dier interactie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Verzorgd door een ervaren deskundige op het gebied van runderwelzijn en gezondheid die afkomstig is uit de vleesrundersector en zelf ervaring heeft met het houden van vleesrunderen, 2. Minimaal 3 uur van de training is ingevuld met praktijkvoorbeelden (in de stal en/of met video- en fotomateriaal) waarbij de cursist leert signalen in het diergedrag of uiterlijk te vertalen naar concrete positieve of negatieve oorzaken van dit gedrag of uiterlijk, 3. Aandacht voor de effecten van het gedrag van de verzorger op de te verzorgen dieren, 4. Aandacht voor de positieve consequenties van een goede mens-dier interactie op financiële en productie resultaten. <p>Zie (t.z.t.) de website van het Beter Leven keurmerk voor een lijst met door de Dierenbescherming goedgekeurde cursussen mens-dier interactie.</p>	Controleer of de bedrijfsleider/-voerder een bewijs van deelname heeft behaald van een workshop die is goedgekeurd door de Dierenbescherming.	Eerste jaar van certificering: Waarschuwing. Vervolgjaren: AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
A03a	Bijbscholing melkveehouderij	De bedrijfsleider en/of zijn op het bedrijf aangestelde medewerker gaat minstens 1x per jaar naar een bijscholingsworkshop over melkveehouderij. Het thema van de workshop mag zijn klauwgezondheid, drachtigheid en geboorte in de melkveehouderij, kalveropfok, onthoornen van kalveren, meten van welzijn aan het dier.	Gekozen kan worden uit bijscholingsworkshops van bijv. het landbouwonderwijs, studiebijeenkomsten van onderzoeksinstellingen, dierenartsenpraktijken e.d. Randvoorwaarden bijscholing: 1. wordt verzorgd door een ervaren deskundige op het gebied van runderwelzijn en gezondheid; 2. betreft geen digitale workshop. De deelnamebevestigingen moeten voor controle op het bedrijf ter inzage liggen. Zie de website van het Beter Leven keurmerk voor een lijst van voorbeelden van bijscholingsworkshop die binnen de thema's passen.	Controleer of de bedrijfsleider/-voerder een bewijs van deelname heeft behaald van een bijscholingsworkshop die is goedgekeurd door de Dierenbescherming.	Eerste jaar van certificering: Waarschuwing. Vervolgjaren: AH
A04	Ongediertebestrijding	Op het bedrijf vindt ongediertewering en -bestrijding plaats volgens de Europese norm CEN-EN 16636.	Dit houdt o.a. in dat: - eerst zoveel mogelijk preventieve maatregelen worden genomen om ongewenste dieren te weren (zie voor suggesties bijvoorbeeld het rapport 'Beschuit zonder muisjes' van de Dierenbescherming) - indien gebruik wordt gemaakt van een ongediertewering- en bestrijdingsbedrijf dient dat bedrijf aantoonbaar aan CEN-EN 16636 te voldoen. Binnen Nederland kunnen bedrijven het Keurmerk Plaagdiermanagement behalen bij de stichting Keurmerk Plaagdiermanagementbedrijven (KPMB) - indien de melkveehouder zelf rodenticiden buiten de stal toepast is hij en/of zijn werknemer(s) in het bezit van een geldig vakbekwaamheids-bewijs "Knaagdierbeheersing op het agrarisch bedrijf" (KBA). Het KBA-bewijs wordt uitgegeven door Bureau Erkenningen.	Controleer of ongewenste dieren worden geweerd en zo nodig bestreden volgens de Europese norm CE-EN 16636. Indien gebruik wordt gemaakt van een ongediertewering- en bestrijdingsbedrijf controleer of dat bedrijf aantoonbaar aan CEN-EN 16636 voldoet, bijv. gecertificeerd voor het Keurmerk Plaagdiermanagement van het KPMB. Als de melkveehouder zelf rodenticiden toepast buiten de stal controleer of de melkveehouder of een personeelslid in het bezit van een geldig Vakbekwaamheidsbewijs "Knaagdierbeheersing op het agrarisch bedrijf" (KBA).	AH
A05	Recycling van afval en verpakkingen	Op het bedrijf worden verpakkingsmaterialen en overige afvalstromen (papier, plastic, etc.) zoveel mogelijk gescheiden afgevoerd.	Er vindt minimaal afvalscheiding plaats van: - Diergeneesmiddelen en naalden: Resten van diergeneesmiddelen en spuiten gaan bij het chemisch afval. Deze afvalstroom moet worden verzameld in een harde plastic bak met sluitende deksel voorzien van etiket met aanduiding 'Chemisch afval' chemische bak en separaat afgevoerd als klein chemisch afval, eventueel via de dierenarts, in wettelijk goedgekeurde naaldenbekers of afvalvat voorzien van etiket. - Landbouwplastic: deze afvalstroom moet apart worden verzameld. Er geldt een uitzondering voor gemeenten waar nascheiding van plastic plaatsvindt, zie www.plasticheroes.nl/waar . - Reinigings- en ontsmettingsmiddelen: deze afvalstroom moet worden verzameld in een aparte bak en separaat afgevoerd als klein chemisch afval. - Papier - Glas - Restafval	Controleer of de verschillende afvalbakken voor de afvalstromen aanwezig zijn en separaat worden afgevoerd.	HI
A06	Melkcontrole	Melkveebedrijven moeten deelnemen aan de melkcontrole.	In Nederland is dit bijvoorbeeld via de Melkproductieregistratie (MPR), of via de registraties in de melkrobot.	Controleer of het melkveebedrijf deelneemt aan de melkcontrole.	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Voer					
V01	Krachtvoer	Het krachtvoeraandeel in het voer is max. 30% droge stof.	<p>Krachtvoer: voedingsmiddel met een structuurwaarde van lager of gelijk aan 1,10/kg DS. Ruwvoer: voedingsmiddel met een structuurwaarde hoger dan 1,10/kg DS.</p> <p>De structuurwaarde wordt beoordeeld op basis van de structuurwaarde zoals weergegeven in de CVB veevoedertabellen, zie www.cvbdiervoeding.nl voor de meest actuele CVB veevoedertabellen. De volgende voeders worden o.a. tot krachtvoer gerekend: Corn Cob Mix (CCM), maiskolvensilage / maiskolvenschroot (MKS), bietenperspulp, bierborstel, aardappelvezels, gras- en luzernebrok.</p> <p>De volgende voeders worden o.a. tot ruwvoeder gerekend: vers gras, kuilgras, snijmais, hooi, stro, luzerne.</p> <p>Om met max. 30% krachtvoer te kunnen volstaan dient een groot deel van het ruwvoer aandeel in het rantsoen te bestaan uit energierijk ruwvoer, te weten: vers gras, kuilgras, snijmais of een ander, vergelijkbaar, energierijk ruwvoer. Een ander vergelijkbaar, energierijk diervoeder moet minimaal dezelfde hoeveelheid VEM (Voedereenheden voor melkproductie) per kg te bevatten als snijmais. Dit wordt beoordeeld op basis van de CVB veevoedertabellen op www.cvbdiervoeding.nl.</p>	Controleer de samenstelling van het rantsoen dat door de boer gevoerd wordt op basis van de registraties in de Kringloopwijzer (bijlage 2A) of vergelijkbaar systeem en vergelijk dit met wat er wordt aangetroffen in de stal. Noteer het percentage krachtvoer.	HI
V01a	Krachtvoer van Europese oorsprong AANBEVELING	Minimaal 90% van de ingrediënten van het aangekochte droog- of krachtvoer heeft een aantoonbaar Europese herkomst.	De grondstoffen voor het krachtvoer komen voor minimaal 90% uit geografisch Europa (zie de Beter Leven website voor een definitie hiervan). Er wordt BLK-gecertificeerd veevoer ontwikkeld in samenwerking met veevoersektor.	Controleer op basis van veevoerleverbonnen of het geleverde krachtvoer voldoet.	Dit is een aanbeveling. Er is (nog) geen sanctie als hier niet aan wordt voldaan.
V01b	Krachtvoer zonder GMO's	Het krachtvoer is VLOG, GMP+ MI 105 of SKAL gecertificeerd. Uiterlijk per 1-1-202 <u>0</u> <u>2</u>	Dit kan worden aangetoond door een VLOG, GMP+ MI 105 of SKAL certificaat of op basis van voerbonnen.	Controleer op basis van een geldig VLOG, GMP+ MI 105 of SKAL certificaat. Indien geen geldig certificaat controleer op basis van of voerbonnen of het krachtvoer voldoet.	HI AH
V02	Herkomst ruwvoer	Eventueel aangekochte ruwvoerders zijn afkomstig uit-geteeld in een straal van maximaal 100 km van het bedrijf. Deze ruwvoerders moeten SKAL-gecertificeerd zijn.	<p>Ruwvoer: voedingsmiddel met een structuurwaarde hoger dan 1,10/kg DS. De 100 km grens geldt voor de locatie waar het ruwvoer verbouwd is.</p> <p>Per 1-1-2022 dient op aankoopbonnen de herkomst van de ruwvoerders te zijn vermeld.</p> <p>Tot 1-1-2024 geldt een uitzondering voor graszaadhooi en luzerne, mits deze binnen Nederland zijn verbouwd.</p>	Controleer a.d.h.v. de kringloopwijzer of vergelijkbaar systeem welk ruwvoer er aangekocht is. Aan de hand van aankoopbonnen wordt conformiteit met de norm bepaald.	Tot 1-1-2022: AANBEVELING Vanaf 1-1-2022: HI AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
V03	Duurzame soja	Alle soja in het voer is afkomstig van een gecertificeerd, duurzaam productiesysteem.	<p>Via Duurzame Zuivelketen is vastgelegd dat melkveehouders in Nederland alleen nog voer mogen afnemen van veevoerleveranciers die verantwoord gecertificeerde soja gebruiken. Alle leveranciers op de witte lijst van NZO zijn akkoord.</p> <p>Duurzame soja is ook onderdeel van de Keten Kwaliteit Melk (KKM) erkenning. Indien het bedrijf over een KKM erkenning beschikt is aan dit criterium voldaan.</p> <p>Andere toegestane certificaten <u>van de leverancier</u> zijn: RTRS, RTRS-gmo vrij, EKO, Biologisch, Donau/Europe soja, ProTerra, EcoSocial of gelijkwaardig.</p> <p>Diervoederfabrikanten kunnen duurzame soja op drie manieren verwerken in de voeders:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fysiek aanwezig in de voeders 2. Via mass balance (de ingekochte duurzame soja wordt gemengd met niet-gecertificeerde sojastromen) 3. Via book&claim (toegestaan tot 1-1-2020) (veevoerleverancier koopt de verantwoorde soja niet fysiek, maar boekhoudkundig. De gecertificeerde soja wordt gemengd met de niet-gecertificeerde soja die aan de markt geleverd wordt. <p>Via Duurzame Zuivelketen is vastgelegd dat melkveehouders in Nederland alleen nog voer mogen afnemen van veevoerleveranciers die verantwoord gecertificeerde soja gebruiken. Alle leveranciers op de witte lijst van NZO zijn akkoord.</p> <p>Duurzame soja is ook onderdeel van bijv. het Keten Kwaliteit Melk (KKM) certificaat. Indien het bedrijf bijv. over een KKM certificaat erkenning of gelijkwaardig beschikt is aan dit criterium voldaan.</p>	<p>Controleer op basis van KKM certificaat (of gelijkwaardig certificaat) of voerbonnen (witte lijst voerleveranciers NZO) of gecertificeerde, duurzame soja is gebruikt.</p> <p>Controleer of het bedrijf een KKM erkenning heeft. Zo nee, controleer of de leveranciers op de witte lijst voerleveranciers NZO staan. Zo nee, controleer of de leveranciers beschikken over de overige toegestane certificaten voor duurzame soja op basis van het betreffende register en/of een kopie van een geldig certificaat.</p>	<p>HI AH</p>
V03a	Duurzame soja	Er wordt geen soja meer gevoerd. Per 1-1-2030.		<p>Controleer, na 1-1-2030, op basis van veevoerleverbonnen of het geleverde soja voldoet. of het rantsoen geen soja meer bevat.</p>	<p>HI</p>

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
V04	Duurzame palmproducten	Alle palmproducten (bijv. palmolie, palmpitschilfers) in het voer zijn afkomstig van een gecertificeerd verantwoord productiesysteem	<p><u>Nevedi monitort bij haar leden het gebruik van duurzame palmproducten. Een volledige ledenlijst van Nevedi is te vinden op: https://www.nevedi.nl/vereniging/leden?pageindex=</u></p> <p><u>Andere toegestane certificaten van de leverancier zijn afkomstig van: EKO, Biologisch, RSPO of gelijkwaardig.</u></p> <p>Diervoederfabrikanten kunnen duurzame palmproducten op drie manieren verwerken in de voeders:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fysiek aanwezig in de voeders 2. Via mass balance (de ingekochte duurzame palmproducten worden gemengd met niet-gecertificeerde palmstromen) 3. Via book&claim (toegestaan tot 1-1-2020) (veevoerleverancier koopt de verantwoorde palmproducten niet fysiek, maar boekhoudkundig. De gecertificeerde palmproducten worden gemengd met de niet-gecertificeerde palmproducten die aan de markt geleverd wordt. 	<p><u>Enkel afzet in Nederland:</u> <u>Controleer of de voerleverancier lid is van Nevedi via voerbonnen van voerleverancier of alleen gecertificeerde palmproducten zijn gebruikt.</u> <u>Aansluitend of uitsluitend afzet in buitenland:</u> <u>Controleer op basis van een kopie van de overige toegestane certificaten van de leverancier of er duurzame palmproducten zijn gebruikt.</u> <u>Biologisch:</u> <u>Controleer vermelding van biologisch op de aankoopbon van veevoer en certificering van de leverancier op het register van Skal</u> <u>RSPO:</u> <u>Controleer certificering van de leverancier op het register van RSPO</u></p>	HH AH
V04a	Verbod op palmproducten	Er worden geen palmproducten gebruikt in het diervoeder. Per 1-1-2030.		Controleer, na 1-1-2030, via voerbonnen van voerleverancier dat geen palmproducten zijn gebruikt.	HI
Drinkwater					
D01	Drinkwater permanent beschikbaar	Water is permanent beschikbaar voor alle dieren, ook voor het jongvee.	Voor kalveren vanaf een leeftijd van 28 dagen moeten de drinkwaterpunten permanent zijn aangesloten op de waterleiding en aan de doorstromingseisen zoals vermeld bij voldoen. Voor kalveren van een leeftijd jonger dan 28 dagen voldoet een permanent gevulde drinkemmer met water. Mag bij bijv. buitenuitloop of weidegang ook oppervlakte water (rivier, beek, sloot, kwelwater, etc.) zijn.	<p>Controleer of er een permanente drinkwatervoorziening beschikbaar is.</p> <p>Controleer of het jongvee (vanaf 28 dagen) ook over een permanente drinkwater voorziening beschikken en controleer of jonge kalveren (tot 28 dagen oud) over een permanent gevulde drinkemmer beschikken.</p>	HI
D03	Maatregelen tegen vorst	Voorzorgsmaatregelen zijn nodig voor uitval van de drinkpunten door vorst.	<p>Dit geldt voor alle diergroepen (droge koeien, lacterende koeien en jongvee).</p> <p>Voorbeelden van voorzorgsmaatregelen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een systeem waarmee continu een waterstroom door de leidingen gehandhaafd wordt; • Een verwarmingssysteem van de leidingen; • Een systeem waarbij de leidingen onder de mestput doorlopen, waardoor ze verwarmd worden. <p>Door een continue stroom van water door de leidingen, wordt ook voorkomen dat er plekken in de leidingen zijn met stilstaand water waar bacteriën groeien en aanslag ontstaat. Na nieuwbouw en verbouw wordt daarom een systeem toegepast waarmee continu een waterstroom door de leidingen gehandhaafd.</p>	Noteer welke voorzorgsmaatregelen er in geval van vorst getroffen zijn.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
D04	Drinkwater in de weide	In de weide zijn een of meerdere drinkpunten aanwezig. De afstand tot deze drinkwatervoorziening is voor een koe nooit meer dan 500 meter.	<u>Een sloot geldt niet als drinkwaterpunt.</u>	Meet de maximale afstand van de rand van de weide tot de drinkwatervoorziening. Indien vee aanwezig in de wei en de afstand niet / niet veilig kan worden gemeten, volstaat een inschatting van de afstand.	HI
D05	Dagelijkse controle	De drinkpunten moeten dagelijks gecontroleerd worden op reinheid en functioneren en zo nodig gereinigd of hersteld worden.	Dit geldt voor alle diergroepen (droge koeien, lacterende koeien en jongvee).	Controleer de reinheid en het functioneren van drinkpunten. Vraag de veehouder hoe vaak de drinkwatervoorzieningen gecontroleerd worden.	AH
D06	Analyse waterkwaliteit	De kwaliteit van het drinkwater wordt minimaal 1x per jaar geanalyseerd.	Het analyserend laboratorium is NEN-ISOMECE 17025 geaccrediteerd. Tussen beide analyses zit minimaal 4 maanden.	Controleer of de jaarlijkse analyse heeft plaatsgevonden.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
D06a	Analyse waterkwaliteit	De monsters moeten op dierniveau (drinker of trog) genomen worden, niet op bronniveau.	Er wordt bij zowel bij de melkgevende, de droge koeien en het jongvee een watermonster genomen. Het gaat dus om 3 watermonster per keer. Op de begeleidende formulieren dient duidelijk te worden vermeld waar en bij welke diersoort een monster is genomen.	Controleer of de monsters op dierniveau (drinker of trog) genomen worden. Vraag na op welke manier de monsters genomen zijn.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
D06b	Analyse waterkwaliteit	Drinkwatermonsters worden door een onafhankelijk monsternemer genomen.	Een onafhankelijke monsternemer is bijvoorbeeld de controleur van de Certificatie Instelling, de bedrijfseigen dierenarts of een gespecialiseerde drinkwater monsternemer (bijv. iemand die beroepsmatig veehouderijbedrijven adviseert over drinkwaterkwaliteit en daarbij regelmatig drinkwatermonsters neemt). NVT bij oppervlakte water (rivier, beek, sloot, kwelwater, etc.)	Vraag na wie de monsters genomen heeft en welke punten bemonsterd zijn. Controle a.d.h.v. facturen en testrapportages.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
D06c	Analyse waterkwaliteit	Een drinkwatermonster wordt zowel chemisch als bacteriologisch geanalyseerd.	Als het bedrijf gebruikt maakt van leidingwater hoeft er geen chemisch onderzoek plaats te vinden, aangezien het waterleidingbedrijf op basis van wetgeving regelmatig op chemische parameters moet controleren.	Controle a.d.h.v. facturen en testuitslagen.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie																																										
D06d	Analyse waterkwaliteit	De analyse moet aantonen dat het drinkwater voor de dieren van voldoende kwaliteit is. Indien van de uitslag van de analyse afwijkt van de standaard, worden maatregelen genomen om de waterkwaliteit te verbeteren en wordt de analyse herhaald totdat er wel aan de standaard wordt voldaan..	<p>Voor rundvee gelden onderstaande grenswaarden voor geschiktheid als drinkwater. De waarden in de kolom 'goed' kunnen als veilig voor de betreffende diersoort worden beschouwd. De waarden in de kolom 'afwijkend' worden beschouwd als (ernstig) risicovol voor de betreffende diersoort en voldoen niet aan dit criterium.</p> <table border="0"> <tr> <td>Parameter:</td> <td>Goed</td> <td>Afwijkend</td> </tr> <tr> <td>pH:</td> <td>5 tot 8</td> <td>< 4 & > 9</td> </tr> <tr> <td>Ammonium (mg/L):</td> <td>< 2</td> <td>> 10</td> </tr> <tr> <td>Nitriet (mg/L):</td> <td>< 0,1</td> <td>> 1,0</td> </tr> <tr> <td>Nitraat (mg/L):</td> <td>< 100</td> <td>> 200</td> </tr> <tr> <td>Chloride (mg/L):</td> <td>< 250</td> <td>> 2000</td> </tr> <tr> <td>Natrium (mg/L):</td> <td>< 800</td> <td>> 1500</td> </tr> <tr> <td>IJzer (mg/L):</td> <td>< 0,5</td> <td>> 10</td> </tr> <tr> <td>Mangaan (mg/L):</td> <td>< 1</td> <td>> 2</td> </tr> <tr> <td>Sulfaat (mg/L):</td> <td>< 100</td> <td>> 250</td> </tr> <tr> <td>Hardheid (oD):</td> <td>> 4 & < 15</td> <td>> 25</td> </tr> <tr> <td>Gisten en schimmels:</td> <td></td> <td>> 10.000</td> </tr> <tr> <td>E. coli (kve/ml):</td> <td>< 10</td> <td>> 100</td> </tr> <tr> <td>Totaal kiemgetal (kve/ml):</td> <td>< 10.000</td> <td>> 100.000</td> </tr> </table> <p>Bron: Gezondheidsdienst voor Dieren</p> <p>Afwijken van deze standaard is alleen toegestaan als dit is terug te herleiden tot een additief dat is voorgeschreven door de bedrijfseigen dierenarts.</p>	Parameter:	Goed	Afwijkend	pH:	5 tot 8	< 4 & > 9	Ammonium (mg/L):	< 2	> 10	Nitriet (mg/L):	< 0,1	> 1,0	Nitraat (mg/L):	< 100	> 200	Chloride (mg/L):	< 250	> 2000	Natrium (mg/L):	< 800	> 1500	IJzer (mg/L):	< 0,5	> 10	Mangaan (mg/L):	< 1	> 2	Sulfaat (mg/L):	< 100	> 250	Hardheid (oD):	> 4 & < 15	> 25	Gisten en schimmels:		> 10.000	E. coli (kve/ml):	< 10	> 100	Totaal kiemgetal (kve/ml):	< 10.000	> 100.000	Beoordeel testresultaten en indien van toepassing controleer of herstellende maatregelen zijn genomen en opnieuw monsters zijn geanalyseerd.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
Parameter:	Goed	Afwijkend																																													
pH:	5 tot 8	< 4 & > 9																																													
Ammonium (mg/L):	< 2	> 10																																													
Nitriet (mg/L):	< 0,1	> 1,0																																													
Nitraat (mg/L):	< 100	> 200																																													
Chloride (mg/L):	< 250	> 2000																																													
Natrium (mg/L):	< 800	> 1500																																													
IJzer (mg/L):	< 0,5	> 10																																													
Mangaan (mg/L):	< 1	> 2																																													
Sulfaat (mg/L):	< 100	> 250																																													
Hardheid (oD):	> 4 & < 15	> 25																																													
Gisten en schimmels:		> 10.000																																													
E. coli (kve/ml):	< 10	> 100																																													
Totaal kiemgetal (kve/ml):	< 10.000	> 100.000																																													
Weidegang																																															
W01	Weidegang registratie	De periodes van weidegang worden geregistreerd voor alle koeien (lacterende koeien, droge koeien en jongvee). Wanneer weidegang onmogelijk is, worden die dagen door de veehouder met reden genoteerd.	<p>Weidegang is bijvoorbeeld onmogelijk buiten het weideseizoen of wanneer er sprake is van extreme weersomstandigheden.</p> <p>Voor de registratie voor melkgevende koeien wordt een methode zoals vermeld door stichting weidegang gebruikt. Dit is te raadplegen via: www.stichtingweidegang.nl.</p> <p>Voor jongvee en droge koeien houdt de veehouder een weidegangkalender bij. Dit wordt tevens digitaal doorgegeven aan de ketenregisseur.</p> <p>Droge koeien mogen ook toegang krijgen tot een uitloop met een zachte bodem.</p>	Controleer of de veehouder bijhoudt op welke perioden er weidegang is en welke perioden dagen de dieren niet beweiden, met redenen.	Lacterende koeien: HI Overige diergroepen: 1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: HI																																										
W02	Omvang weidegang	Alle lacterende en droge koeien krijgen minimaal 180 dagen per jaar, minstens 8 uur per dag weidegang.	<p>Uitgezonderd hiervan zijn verse melkkoeien (max. 7 dagen na afkalven) en zieke melkgevende koeien.</p> <p>I.p.v. min. 180 dagen 8 uur <u>mag ook gerekend worden met 1440 uur voor minstens 180 dagen per jaar, bij wijze van uitzondering, ook min. 240 dagen, minstens 6 uur als het anders niet lukt aan de norm te voldoen.</u></p> <p>Als uitzondering geldt wanneer de weersomstandigheden het niet toelaten.</p>	Raadpleeg de registratie door de veehouder van de weidegang en noteer het aantal dagen/jaar en uren/dag dat de koeien weidegang kregen.	HI																																										

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
W03	Uitloop droge koeien	Droge koeien hebben jaarrond toegang tot een voor hen passende buitenloop. Bij algehele verbouw of nieuwbouw van het bedrijf na <u>24-05-2021</u> , doch uiterlijk met ingang van 01-01-2040.	De uitloop is minstens 20 m ² per koe. Dieren moeten altijd vrijwillig naar binnen en naar buiten kunnen lopen. Een passende uitloop is niet verhard maar bedekt met gras of ingestrooid. Deze strooisellaag bestaat uit zand of vergelijkbaar natuurlijk materiaal en is minimaal 10 cm dik. Verdrassing van de uitloop moet voorkomen worden.	Noteer bij nieuw- of verbouw na <u>24-05-2021</u> of de droge koeien permanent toegang tot een buitenloop hebben.	HI
W04	Weidegang jongvee	Alle jongvee krijgt minstens 100 dagen weidegang in hun eerste twee levensjaren.	Dit geldt per dier, niet gemiddeld over al het jongvee. Verdrassing van de weide moet voorkomen worden.	Raadpleeg de registratie door de veehouder van de weidegang en noteer het aantal dagen/jaar en uren/dag dat het jongvee weidegang krijgt.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
W05	Veebezetting beweiding	De veebezetting is max. 6,5 lacterende koeien per hectare beweidbaar grasland.		Bereken het gemiddeld aantal koeien per hectare beweidbaar grasland. Bepaal het gemiddeld aantal koeien (over de periode van de gecombineerde opgave) op basis van de registraties uit de Melkproductie registratie (MPR) of het automatische melksysteem / melkrobot. Bepaal het aantal hectare beweidbaar grasland op basis van laatste gecombineerde opgave bij RVO.	HI AH
W06	Bescherming weer	Op de weide is bescherming tegen weersinvloeden (met name zon) aanwezig die voor alle koeien tegelijk te gebruiken is. Vanaf 1-1-2023.	De bescherming wordt aangebracht aan de zijde van de weide waar de zon het langst staat. Aan dit criterium is ook voldaan indien de dieren zelf altijd vrij kunnen kiezen om terug de stal in te gaan. Jongvee mag in de zomer binnen gehouden worden om hittestress te vermijden, wanneer aan het minimaal aantal dagen zoals vermeld in criterium W04 voldaan wordt.	Controleer (vanaf 1-1-2023) of er op de weide bescherming tegen weersinvloeden (zon) aanwezig is.	HI
Huisvesting - Algemeen (voor alle diergroepen: lacterende koeien, droge koeien, fokstieren en jongvee)					
H01	Staltype	Een aanbindstal is niet toegestaan.	Een vrijloopstal en ligboxenstal zijn toegestaan. Een ligboxenstal bestaat uit loopgedeeltes van beton, eventueel bekleed met rubber, en afgescheiden ligboxen waar de dieren in kunnen gaan liggen. In een vrijloopstal zijn geen ligboxen en het lig- en loopgedeelte is (deels) gecombineerd. De stal heeft een zachte, vervormbare bodem of vloer bedekt met bijvoorbeeld compost, zand of stro. Een potstal valt ook onder een vrijloopstal.	Controleer of het geen aanbindstal betreft.	Uitsluiting
H01a	Vervangen ligboxenstal	Alle runderen worden gehouden in een vrijloopstal. Uiterlijk vanaf 2040.	De Dierenbescherming werkt momenteel de vereisten voor de bodembedekking van een vrijloopstal uit. Hierbij worden zowel dierenwelzijn, milieu als management van de boer meegenomen. Zodra dit uitgewerkt is, wordt dit criterium ook bij volledige nieuwen verbouw van kracht.	Controleer of er een potstal of vrijloopstal aanwezig is.	Schorsing

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H02	Bereikbaarheid voorzieningen	Alle voorzieningen (drinkplaatsen, schuurborstels, vreetplekken en ligruimten) moeten gelijkmatig over de stal verdeeld zijn en door alle dieren van twee kanten benaderd kunnen worden.	Als voorbeeld: een drinkbak die is geplaatst tegen de achterwand kan afhankelijk van de praktijksituatie max. van 3 kanten worden benaderd. Een waterbak in een hoek kan van max. 2 kanten worden benaderd.	Controleer of drinkpunten, vreetplekken, schuurborstels en ligplaatsen gelijkmatig over de stal zijn verdeeld en door alle dieren van 2 kanten kunnen worden benaderd.	HI
H02a	Bereikbare oppervlaktes per dier	De genoemde oppervlaktes per dier betreffen alleen de voor de dieren bereikbare staloppervlakten.	Voor de dieren bereikbare oppervlakten dienen de koeien regelmatig en zelfstandig te kunnen bereiken (loopgangen, ligboxen, vreethek). De wachtruimte en de melkstal worden niet meegerekend bij de genoemde oppervlaktes per dier.	Controleer of de oppervlaktes die meetellen voor loopruimtes en liggedeelten permanent bereikbaar zijn voor de koeien.	HI
H03	Aanbinden voor korte duur	Het vastzetten van dieren voor lange periodes is niet toegestaan. Het tijdelijk vastzetten van dieren voor periodes van max. 3 uur, is toegestaan mits gedurende de periode van vastzetten visueel en auditief contact met de kudde mogelijk is.	Tijdelijk vastzetten is alleen toegestaan in verband met veterinaire behandeling of bekappen van de klauwen.	Controleer dat dieren niet langer dan 3 uur worden vastgezet en of tijdens het vaststaan visueel en auditief contact met de rest van de kudde mogelijk is.	HI
H04	Ventilatie	De stal is natuurlijk geventileerd.	Zo nodig wordt de luchtverversing mechanisch ondersteund.	Controleer of de stal natuurlijk geventileerd wordt.	HI
H04a	Ventilatie	Minimaal 60% van de zijwanden is open, deels afsluitbaar met gordijn of windbreekgaas. Bij nieuw- of verbouw, doch uiterlijk met ingang van 1-1-2040.		Controleer bij nieuw- of verbouw na 01-01-2019 of 60% van de zijwanden open, deels afsluitbaar met gordijn of windbreekgaas is.	HI
H05	Luchtvochtigheidsmeter	De luchtvochtigheid wordt gemeten op dierniveau.	In elke ruimte waar koeien zijn gehuisvest is op dierniveau een luchtvochtigheidsmeter aanwezig.	Controleer de aanwezigheid van luchtvochtigheidsmeters op dierniveau.	HI
H06	Daglicht	De stal is voorzien van daglichtdoorlatend oppervlakte welke tenminste 10% van het voor de dieren bereikbare vloeroppervlak (loopruimte, ligruimte etc.) beslaan.	Criteria over daglicht gelden voor alle diergroepen (droge koeien, lacterende koeien en jongvee). Er geldt een uitzondering voor kalveren tot 28 dagen. De Dierenbescherming ontwikkelt nog een criterium t.a.v. daglicht doorlatend oppervlakte voor kalveren tot 28 dagen leeftijd. Hierover zal t.z.t. een specifieke eis worden toegevoegd.	Meet de binnenmaat van de daglicht doorlatende oppervlaktes. Bereken en noteer % daglicht doorlatend oppervlak en de oppervlaktes (lichtplaten, ramen) daadwerkelijk daglicht doorlaten (bijv. of de oppervlaktes schoon zijn). Controleerbaarheid geldt per stal, gemiddeld percentage minstens 10% over hele stal.	HI
H06a	Vergroten daglicht doorlatend oppervlak	De stal is voorzien van daglichtdoorlatend oppervlakte welke tenminste 50% van het voor de dieren bereikbare vloeroppervlak (loopruimte, ligruimte etc.) beslaan. Bij nieuw- of verbouw na 2019, doch uiterlijk met ingang van 1-1-2040.		Controleer bij nieuw- of verbouw na 2019 of het lichtdoorlatend oppervlak tenminste 50% is.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H06b	Daglicht bij nieuw- en verbouw	Na nieuw- en verbouw wordt de transmissiefactor van het gebruikte daglicht doorlatende materiaal en de positie van het licht meegenomen in de berekening voor het oppervlak van daglichttoetreding-	<p>De berekening is gebaseerd op de voorgeschreven formule uit de Maatlat Duurzame Veehouderij-</p> <p>Daglicht doorlatend oppervlakte (m²) x positie van het daglicht doorlatend oppervlak x transmissiefactor x kalibratiefactor-</p> <p>Positie lichtdoorlatend oppervlak: Horizontaal of dak = 1 Verticaal of gevel = 0,5</p> <p>Standaard transmissiefactoren: Matglas en wit glas (0,7) Troebel of wit kunststof (0,4) Windbreekgaas (1 - (%windreductie / 100)) Daglichtkoker (1,6)</p> <p>Deze transmissiewaarden gelden niet als de fabrikant andere waarden kan aantonen- De transmissiewaarde is in dit geval bepaalde door een onafhankelijke organisatie en is bepaald op basis van een meting met direct (loodrecht invallend) licht.</p>	Controleer welk materiaal gebruikt is en welke transmissiefactor daar bij hoort. Bereken of het benodigde daglicht doorlatende oppervlak bereikt is.-	Schorsing indien <3% grondoppervlak daglicht. Uitsluiting indien geen daglicht in de stal komt.
H06c	Vervuiling daglicht doorlatend oppervlakte	Het daglicht doorlatend oppervlak is schoon / niet vervuild.	Het daglicht doorlatend oppervlak is niet schoon / vervuild als het doorlaten van daglicht gehinderd wordt, bijvoorbeeld door alggroei of andere soorten bevuilding.	Controleer of het daglicht doorlatend oppervlak schoon / niet vervuild is.	HI
H06d	(Kunst)licht sterkte	(Kunst)licht sterkte in de stal is overdag minstens 100 Lux en 's nachts tussen de 20 en 50 Lux.	Indien genoeg daglicht aanwezig is, hoeft het kunstlicht niet aan te staan.	Meet de Lux kunstlicht aanwezig in de stal. Meet met behulp van een jaarlijks gekalibreerde Luxmeter de lichtsterkte op ooghoogte van de dieren op 3 verschillende plaatsen in de stal. Noteer gemiddelde aantal Lux. Controleer of er een dimfunctie/instelling voor 's nachts is.	AH
H07	Dag- nachtritme	Er moet een duidelijk dag- en nachtritme in de stal zijn met een schemerperiode tussen zonsopgang en zonsondergang.	Er is een aaneengesloten periode in de nacht van minstens 6 uur met een laag lichtniveau (50 lux) om de runderen te laten rusten.	Noteer gehanteerde lichtregime.	AH
H08	Ligbedding ligboxen	De ligboxen zijn voorzien van een zachte, vervormbare en warmte isolerende ligbedding.	<p>Ligbedding bestaat uit een koematras of waterbed volledig bedekt met strooisel, of een diepstrooisel ligbox (bijv. zaagsel, stro of zand) met strooiselkering (rand) aan voor- en achterzijde van de box van min. 15 cm hoog (gemeten loodrecht vanaf de bodem).</p> <p>Indien boxen in een dubbele rij liggen en aan de kopkant op elkaar aansluiten is daar geen strooiselkering vereist.</p> <p>De ligbox mag niet alleen bestaan uit bijv. een koematras of waterbed zonder strooisel.</p> <p>Dit geldt voor alle hokken met ligboxen.</p>	Bepaal welke ligbedding aanwezig is, hoe dik de strooisellaag is, of er strooiselkering aanwezig is en hoe hoog deze is.	HI
H09	Hygiëne ligbox	De ligboxen horen schoon en droog gehouden te worden en moeten daartoe dagelijks gereinigd en ingestrooid worden.	Een box is vuil als er op >10% van het oppervlakte mest ligt en/of de bodem/mat los ligt waardoor de ondergrond bevuild is.	Bepaal of de ligboxen vuil zijn.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H10	Hygiëne vloeren	De vloeren in de stal moeten altijd schoon en tredzeker zijn en niet tot uitglijden leiden. Plasvorming moet vermeden worden.	De vloer is niet schoon / vuil als er plassen liggen, als de vloer glad is van de mest/het vuil en als er op > 10% van de vloer een laag mest van meer dan 2 centimeter ligt.	Controleer of de vloer schoon en tredzeker is.	HI
H11	Vloeruitvoering ligboxenstal	De vloeren in de gang tussen de ligboxen moeten ruw zijn om de dieren grip te geven.	De vloer moet ruw zijn, bij voorkeur is de vloer bedekt met rubber met profiel, maar ze mag ook van beton met profiel zijn. Bij rubberen vloer mag tussen het rubber ander materiaal voorkomen (bijvoorbeeld beton) voor de grip en mestafvoer.	Controleer of de vloeren ruw zijn.	HI
H11a	Vloeruitvoering ligboxenstal	De vloeren zijn zacht en vervormbaar. Bij ver- of nieuwbouw na 24-05-2021 (datum inwerking-treding-criteria-BLK-melkrund-3-sterren) , doch uiterlijk met ingang van 1-1-2030.	Er is rubberbedekking op de vloeren aangebracht, of minimaal 10cm stro of zand. Dit gebeurt in elk geval op druk gebruikte vloer gedeelten zoals de wachtruimte, de melkstal en de ruimtes tussen de ligboxen. Om de melkstal goed te kunnen reinigen is, in overeenstemming met melkkwaliteitssystemen, in de melkstal slechts rubber toegestaan.	Controleer bij nieuw- of verbouw na 24-05-2021 of de vloeren met rubber of stro/zand bekleed zijn.	HI
H11b	Vloeruitvoering vrijloopstal	De vloer is dicht en is ingestrooid met een droge, losse laag van minstens 10 cm stro, zand of ander geschikt materiaal.	Het materiaal moet zo zijn dat de dieren altijd een zachte, vervormbare en droge ligplek hebben. Alleen achter het voerhek is een dichte betonnen vloer of een stuk roostervloer toegestaan van maximaal 3,5 meter diep.	Controleer of het materiaal op de vloer zacht, vervormbaar en droog is. Controleer of achter het voederhek maximaal 3,5 meter roostervloer is.	HI
H12	Geen doodlopende uiteinden	Om stress te vermijden mogen er geen doodlopende uiteinden van gangen zijn. Na nieuw- of verbouw na 24-05-2021 (datum inwerking-treding-criteria-BLK-melkoe-3-sterren) , doch uiterlijk vanaf 1-1-2040.	Bij het jongvee kan een doodlopend einde voorkomen worden door de breedte van de loopgang achter het voerhek zo breed te maken dat de dieren elkaar moeiteloos kunnen ontwijken. Hiertoe moet de loopgang achter het voerhek minimaal 3,5 meter breed zijn.	Controleer bij nieuw- of verbouw na 24-05-2021 of er doodlopende ruimtes aanwezig zijn.	HI
H13	Verwondingsvrije omgeving	De stal is zo gebouwd en ingericht dat de dieren zich niet kunnen verwonden.	Er zijn geen uitsteeksels waar dieren zich aan kunnen verwonden, vloeren, muren en afscheidingen zijn stabiel, vlak en stevig.	Controleer tijdens de rondgang of uitsteeksels aanwezig zijn waar de dieren zich aan kunnen verwonden.	HI
H14	Schuurvoorziening, roterende koeborstel	Alle dieren moeten een schuurvoorziening hebben, bijv. een schuurborstel. Deze moeten goed te reinigen zijn en zo nodig vernieuwd worden. Voor de lacterende koeien zijn dit automatisch roterende koeborstels.	Er moet minimaal 1 schuurborstel per 60 koeien zijn. Ook jongvee gehouden in groepen en droge koeien moeten een schuurvoorziening hebben, dit mag een vaste borstel zijn .	Controleer of er per 60 koeien, bij het jongvee en bij de droge koeien minimaal 1 schuurborstel aanwezig is. Controleer of dit bij de melkgevende koeien een automatisch roterende koeborstel betreft.	AH
H15	Mestverwijdering niet ingestrooide gebieden	Niet ingestrooide loopgebieden moeten minstens twee keer per dag van mest worden ontdaan. Met de hand, een mestschuif of een mestrobot.	Als een mestschuif of –robot gebruikt wordt moet deze gedurende het belangrijkste vreetmoment stilstaan, overdag regelmatig werken en 's nachts verminderd werken. Niet van toepassing bij potstallen en vrijloopstallen.	Controleer of de niet-ingestrooide loopgebieden minstens twee keer per dag van mest worden ontdaan.	AH
H17	Ruwvoer	Er is altijd vers ruwvoer beschikbaar op alle vreetplaatsen.	Dit geldt voor alle runderen, met uitzondering van jongvee jonger dan 28 dagen.	Controleer of ruwvoer permanent aanwezig is bij alle vreetplekken.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H18	Aantal drinkpunten binnen	Er zijn voldoende drinkpunten (zie de tabel in de interpretatie). Voor elke groep tot 20 dieren (zowel melkgevende koeien als jongvee) moeten er minimaal 2 werkende drinkpunten zijn, voor elke volgende 20 dieren komt er 1 drinkpunt bij.	De volgende tabel mag voor bepaling van het minimum-aantal drinkpunten gehanteerd worden:- Aantal dieren — Aantal drinkpunten < 20 koeien — 2 21 — 40 koeien — 3 41 — 60 koeien — 4 61 — 80 koeien — 5 81 — 100 koeien — 6 Enzovoort Tot 1-1-2022 mag er bij groepen kleiner dan 10 dieren worden volstaan met 1 drinkpunt. Een drinkpunt mag worden gedeeld met één ander hok. In dit geval zit het drinkpunt in de afscheiding tussen de twee hokken, op zo'n manier dat dieren uit beide hokken kunnen drinken. Een drinkpunt bestaat uit een enkelvoudige werkende drinker of een trog. Een trog van minimaal 50 cm tot max. 105 cm in lengte is 1 drinkpunt. Elke extra 105 cm trog lengte wordt als 1 extra drinkpunt gerekend. Een trog van min. 210 m wordt dus meegeteld als 2 drinkpunten. Of 3 troggen van 140 cm hebben gezamenlijk 105 cm trog extra en worden dus als 4 drinkpunten gerekend. Zie de Beter Leven website voor een meetinstructie.	Noteer het aantal koeien en het aantal drinkpunten per stal. Bepaal of er voldoende drinkpunten aanwezig zijn.	HI
H19	Drinkruimte	Enkelvoudige werkende drinkers zijn aanwezig voor minimaal 1/15 koeien of troggen minimaal 7 cm per koe.	<u>Dit geldt voor zowel melkgevende koeien en droge koeien als jongvee.</u>	Bereken het aantal enkelvoudige drinkers per koe en/of aantal cm trog per koe. Van een trog dient het aantal cm van de binnenmaat te worden opgemeten en gedeeld door 7 cm.	HI
H19a	<u>Minimum aantal drinkpunten</u>	<u>Per groep dieren zijn minimaal 2 drinkpunten aanwezig</u>	<u>Dit geldt voor zowel (zowel melkgevende koeien en droge koeien als jongvee)</u> <u>Een drinkpunt is één plek waar water beschikbaar is. Dit kan zowel één of meer individuele drinkers bij elkaar als een trog zijn.</u> <u>Een drinkpunt mag worden gedeeld met één ander hok. In dit geval zit het drinkpunt in de afscheiding tussen de twee hokken, op zo'n manier dat dieren uit beide hokken kunnen drinken.</u> <u>Tot 1-1-2022 mag er bij groepen kleiner dan 10 dieren worden volstaan met 1 drinkpunt.</u>	<u>Bepaal of er voldoende drinkpunten per groep koeien aanwezig is.</u>	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H19b	<u>Afstand tussen drinkpunten binnen</u>	<u>Er zit max 32 m ruimte tussen de werkende drinkpunten</u>	<p><u>Drinkpunten zijn evenredig verdeeld over de stal/het hok, d.w.z. dat alle drinkpunten niet naast elkaar zitten, maar zo ver mogelijk van elkaar af.</u></p> <p><u>Een drinkpunt is één plek waar water beschikbaar is. Dit kan zowel één of meer individuele drinkers bij elkaar als een trog zijn.</u></p>	<u>Meet en noteer de ruimte tussen de drinkwaterplekken in de stal die het verst van elkaar af zitten. Controleer of er tussen werkende drinkpunten ongeveer evenveel ruimte zit, maar niet meer dan 32 meter.</u>	HI
Huisvesting - Aanvullende criteria voor: lacterende en droge koeien					
H20	Loopruimte in vrijloopstal	De totale ruimte per droge of lacterende koe in een potstal of een andere vrijloopstal is minimaal 11 m ² .	De ligruimte mag bij de loopruimte gerekend worden.	Meet de totale ruimte permanent beschikbaar voor de droge of lacterende koeien. Bepaal of de ruimte voldoet.	HI
H20a	Ligruimte in vrijloopstal	De ligruimte is min. 8,5 m ² per aanwezige droge of lacterende koe.	De genoemde oppervlaktes per droge of lacterende koe betreffen alleen de voor de dieren bereikbare staloppervlaktes. Voor de dieren bereikbare oppervlaktes dienen de dieren regelmatig en zelfstandig te kunnen bereiken (loopgangen, ligboxen, vreethek). De wachtruimte (indien niet permanent bereikbaar voor de dieren) en de melkstal worden niet meegerekend bij de genoemde oppervlaktes per dier.	Meet de specifieke ingestrooide ligruimte. Alleen voor de dieren bereikbare oppervlaktes. Wachtruimte en stal mogen niet worden meegerekend. Totale beschikbare ligruimte delen door aantal droge of lacterende koeien aanwezig in de ruimte tijdens de controle. Bepaal of de ligruimte per aanwezige koe voldoet.	HI
H20b	Loopruimte in ligboxenstal	De loopruimte in een ligboxstal is minimaal 10 m ² per aanwezige droge of lacterende koe. Bij ver- en nieuwbouw na <u>24-05-2021 (datum inwerking-treding-criteria-BLK melkkoe-3-sterren)</u> , doch uiterlijk met ingang van 1-1-2040.	Loopruimte in een ligboxenstal wordt berekend exclusief de ligboxen.	Meet de totale loopruimte permanent beschikbaar per aanwezige droge of lacterende koe. Alleen voor de dieren bereikbare oppervlaktes. Wachtruimte en ligboxen mogen niet worden meegerekend. Totale beschikbare loopruimte delen door aantal koeien aanwezig in de ruimte tijdens de controle. Bepaal of de ruimte voldoet.	HI
H21	Inhoud van de stal	De stalinhoud is minimaal 40 m ³ per droge of lacterende koe.		Controleer of de stalinhoud minimaal 40m ³ per droge of lacterende koe is.	HI
H22	Aantal ligboxen	Er is minstens 1,05 ligbox voor elke droge of lacterende koe.	Ligboxen die meegeteld worden moeten permanent voor de koeien toegankelijk zijn.	Tel het aantal ligboxen en bereken er minstens 1,05 ligbox per droge of lacterende koe is.	HI
H22a	Verhogen aantal ligboxen	Na nieuw- of verbouw na <u>24-05-2021 (datum inwerking-treding-criteria-BLK melkkoe-3-sterren)</u> , maar uiterlijk vanaf 1-1-2028 is er minstens 1,10 ligbox voor elke droge of lacterende koe.	Ligboxen die geteld worden moeten permanent voor de koeien toegankelijk zijn.	Noteer na nieuw- of verbouw na <u>24-05-2021 (datum inwerking-treding-criteria-BLK melkkoe-3-sterren)</u> , of er minstens 1,10 ligbox per droge of lacterende koe is.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H23	Maten ligboxen	De droge of lacterende koeien moeten de mogelijkheid hebben verschillende ligposities in te nemen (bijv. borstligging, zijdeligging, gestrekt voorbeen. Daarnaast moeten ze ongehinderd hun liggedrag kunnen vertonen.	<p>Minimale voorwaarden aan ligboxen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Totale lengte is minimaal 240 cm; - Lengte ligvlak alle boxen minstens 180 cm (incl. beslag koematras, excl. strooiselkering); - Voor het zwaaien van de kop moet er tussen tegenover elkaar liggende boxen of tussen de ligboxen en de muur minstens 80 cm vrije ruimte (geen obstakels hoger dan 15 cm) vanaf de knieboom gemeten naar voren beschikbaar zijn, dit mag bij tegenover elkaar liggende boxen ook de ruimte van de overliggende box zijn; - Schoftboom bevindt zich minstens 115 cm boven het ligvlak; - De breedte van de ligboxen is minimaal 110 cm. <p>Zie de Beter Leven website voor een meetinstructie.</p>	Meet één van twee tegen over elkaar geplaatste ligboxen, en één aan de muur grenzende ligbox. Indien er visueel verschillende ligboxen zijn, dienen de afwijkende ligboxen ook opgemeten te worden.	HI
H23a	Maten ligboxen vergroten	Ligboxen worden vergroot. Bij nieuw- of verbouw na 24-05-2021 (datum inwerking-treding-criteria-BLK-melkkoe-3-sterren) , maar uiterlijk vanaf 1-1-2028	<p>Na nieuw- of verbouw maar uiterlijk vanaf 2028 voldoen ligboxen minimaal aan de volgende maten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Breedte ligvlak minstens 120cm - Lengte ligvlak minstens 190cm (incl. beslag koematras, excl. strooiselkering) - Lengte wandboxen minstens 280cm - Lengte tegenover elkaar liggende boxen minstens 250cm. - Schoftboom minstens 115 cm boven het ligvlak - Positionering schoftboom = diagonaal minstens 200 cm, horizontaal minstens 163 cm. - Voor het zwaaien van de kop moet er tussen tegenover elkaar liggende boxen minstens 90cm vrije ruimte (geen obstakels hoger dan 15cm) naar voren beschikbaar zijn; <p>Zie de Beter Leven website voor meetinstructies.</p>	Meet één van twee tegen over elkaar geplaatste ligboxen, en één aan de muur grenzende ligbox. Indien er visueel verschillende ligboxen zijn, dienen de afwijkende ligboxen ook opgemeten te worden.	HI
H24	Doorsteken	Er is minstens 1 doorsteek van liggedeelte naar voerhek per 16,5 m. Na nieuw- of verbouw na 24-05-2021 (datum inwerking-treding-criteria-BLK-melkkoe-3-sterren) , maar uiterlijk vanaf 1-1-2040.	Doorsteken hebben een breedte van minstens 2 ligboxen (2 x 120cm = 240cm).	Controleer na nieuw- of verbouw na 24-05-2021 hoeveel doorgangen per 16,5 m. liggedeelten er zijn, en hoe breed deze doorgangen zijn.	HI
H25	Aantal effectieve ruwvoer vreetplaatsen	Een effectieve vreetplaats is vrij toegankelijk voor de koeien, bevat voer en is minimaal 65 cm breed. Na nieuw- of verbouw maar uiterlijk vanaf 2040 mag de vreetplaatsbreedte niet minder dan 75 cm zijn.		Bepaal het aantal effectieve vreetplaatsen door de lengte van het voerhek op te meten (alleen dat deel dat vrij toegankelijk is voor de koeien en waar ook echt voer voor ligt) en deze te delen door 65 cm.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H25a	Aantal vreetplaatsen melkgevende koeien, jongvee	Er is minstens 0,8 effectieve vreetplaats per BLK dierplaats voor melkgevende koeien en jongvee. Bij nieuw- of verbouw maar uiterlijk vanaf 01-01-2029 is er minstens 1,1 effectieve vreetplaats per melkgevende koe en stuks jongvee.	Bij stallen met een melkrobot moet het aantal dieren dat maximaal tegelijk toegang krijgt tot de voederhekken gelijk zijn aan het aantal effectieve vreetplaatsen. Dit geldt voor de melkgevende koeien en het jongvee.	Vergelijk het aantal vreetplaatsen met het aantal BLK dierplaatsen in de stal en het aantal koeien dat aanwezig is in de stal. Controleer of er minstens 1 effectieve vreetplaats per BLK dierplaats en aanwezige koe is. Controleer bij nieuw- of verbouw of vanaf 01-01-2029 of er minimaal 1,1 vreetplaats per BLK dierplaats en aanwezige koe is.	HI
H26	Hoogte voerhek	Koeien schuren niet met hun nek tegen de bovenkant van het voerhek tijdens het vreten. De hoogte van het voerhek voor droge en lacterende koeien is minimaal 160 cm.	Dit is gemeten vanaf de vloer aan de kant van de koeien tot de bovenkant van het voerhek (onderkant horizontale buis). Voor een verduidelijking, zie de meetinstructie op de Beter Leven website. Alternatief kan het voerhek gekanteld worden zodat de dieren niet met hun nek tegen de horizontale buis aan komen tijdens het vreten. <u>De Dierenbescherming werkt momenteel deze optie uit, om aan de criteria toe te voegen. Totdat deze optie is uitgewerkt hoeft niet aan dit criterium voldaan te worden.</u> <u>Wanneer de dieren niet met hun nek tegen de horizontale buis aan kunnen komen, wordt aan dit criterium voldaan. Bijvoorbeeld bij een buizenvoerhek waarvan de buis naar voren is geplaatst.</u>	Beoordeel of de hoogte van het voerhek voldoet.	<u>Tot verdere invulling criterium: geen sanctie.</u> <u>Daarna:</u> HI
H27	Krachtvoer	De droge en lacterende koeien kunnen beschermd krachtvoer opnemen.	Beschermd wil zeggen dat andere koeien de koe in de krachtvoerbox niet kunnen duwen en geen kopstoot kunnen geven door middel van een afsluithek die achter de koe zakt als zij in de krachtvoerbox staat.	Noteer of de koe beschermd krachtvoer kan opnemen.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Opvolgende jaren: HI
H28	Afstand tussen drinkpunten binnen	Er zit max 32m ruimte tussen de werkende drinkpunten in de stal voor droge en lacterende koeien.	Drinkpunten zijn evenredig verdeeld over de stal/het hok, d.w.z. dat alle drinkpunten niet naast elkaar zitten, maar zo ver mogelijk van elkaar af. Een drinkpunt is één plek waar water beschikbaar is. Dit kan zowel één of meer individuele drinkers bij elkaar als een trog zijn.	Meet en noteer de ruimte tussen drinkwaterplekken in de stal die het verst van elkaar af zitten. Controleer of er tussen werkende drinkpunten ongeveer evenveel ruimte zit, maar niet meer dan 32 meter.	HI
Huisvesting - aanvullende criteria voor lacterende koeien					
H29	Loopgang voerhek	De breedte van de loopgang achter het voerhek is minimaal 3 m. Bij nieuw- of verbouw na <u>24-05-2021 (datum inwerking-treding criteria BLK melkkoe 3 sterren)</u> , maar uiterlijk vanaf 1-1-2040 is de breedte achter het voerhek minimaal 4,0 m.	De loopgangen voor lacterende koeien moeten breed genoeg zijn zodat koeien elkaar makkelijk kunnen passeren, zonder conflict. Er mogen geen obstakels in de volledige breedte van de gang achter de voerplaatsen in het voerhek worden geplaatst. Bij het plaatsen van een obstakel dient bovenop de vereiste vrije breedte tenminste 0,70 m extra vrije breedte achter het voerhek wordt gerealiseerd. Objecten die zich aan het eind van een loopgang bevinden waar geen sprake is van hinder voor elkaar passerende dieren, wordt dit niet als een obstakel gerekend.	Meet de breedte van de loopgang achter het voerhek op de smalste plaats.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H29a	Loopgang ligboxen	De breedte van de loopgang tussen ligboxen of tussen ligboxen en wand is minimaal 2,50 meter. Bij nieuw- of verbouw na <u>24-05-2021</u> (<u>datum in werking-treding-criteria-BLK-melkkoe-3-sterren</u>), maar uiterlijk vanaf 1-1-2040 is de breedte van de loopgang tussen ligboxen of tussen ligboxen en wand minimaal 3,0 m.	De loopgangen voor lacterende koeien moeten breed genoeg zijn zodat koeien elkaar makkelijk kunnen passeren, zonder conflict. Indien na elke 20 boxen een doorgang van minstens 2 meter is, mag volstaan worden met een loopgang van 2,20 meter.	Meet de breedte van de loopgang tussen de ligboxen en tussen ligboxen en de wand.	HI
H30a	Vloer wachtruimte melkstal	Indien een wachtruimte aanwezig is, moet de vloer zacht en vervormbaar zijn. Na nieuw- of verbouw na <u>24-05-2021</u> (<u>datum in werking-treden-criteria-BLK-Melkkoe-3-sterren</u>), doch uiterlijk vanaf 1-1-2027	Bedekking van de vloer mag rubber, zand, stro of ander vergelijkbaar natuurlijk materiaal zijn. Bij emissie-arme vloeren waar geen rubber op gelegd kan worden geldt een overgangstermijn tot nieuw- of verbouw of per 1-01-2040.	Controleer of de vloer van de wachtruimte zacht en vervormbaar is.	HI
H30b	Aantal plaatsen in de wachtruimte melkstal	Het aantal stapplaatsen in de wachtruimte bij melkstal is minstens het aantal lacterende koeien minus het aantal koeien dat tegelijk gemolken kan worden. Na ver- of nieuwbouw na <u>24-05-2021</u> (<u>datum in werking-treden-criteria-BLK-Melkkoe-3-sterren</u>), doch uiterlijk per 1-1-2040.	Eén stapplaats is 1,5 m ² per koe.	Controleer het aantal stapplaatsen in de wachtruimte.	HI
H30c	Verblijfsduur in de wachtruimte melkstal	Het verblijf in de wachtruimte mag, uitgaand van het dier dat er het langst in staat, niet langer duren dan 1 uur duren.	Het verblijf in de wachtruimte moet tot een minimum beperkt worden. Dit geldt alleen bij wachtruimtes waar de koeien niet vrij in- en uit kunnen lopen. Om dit te bereiken mag met groepen gewerkt worden, in plaats van alle dieren in de wachtruimte te zetten. Dit geldt ook voor bestaande wachtruimtes.	Controleer de verblijftijd in de wachtruimte op basis van interview en op basis van het aantal uren dat per dag wordt gemolken en de groepen melkvee.	AH
H30d	Opdrijfhek wachtruimte melkstal	Een opdrijfhek in de wachtruimte melkstal wordt zo gebruikt dat het zo min mogelijk stress bij de dieren veroorzaakt.	Het opdrijfhek voldoet aan de volgende voorwaarden: - Er staat geen stroom op het hek (d.w.z. geeft geen stroomschokken aan de dieren) - Het hek beweegt met een maximumsnelheid van 10 meter per minuut - Een geluid (niet hard zoals een toeter of sirene) klinkt zodra het hek gaat bewegen - De melker moet het hek vanuit de put (bijvoorbeeld door een spiegel) kunnen zien - Er is een dodemansknop in de melkput waarmee de melker het hek stop kan zetten	Controleer of een opdrijfhek gebruikt wordt en of het voldoet.	HI
H30e	Ventilatie wachtruimte melkstal	Bij de wachtruime is mechanische ventilatie aanwezig.	Toelichting: daar de dieren hier vaak langere tijd dicht op elkaar staan moet er een grote toevoer van frisse lucht zijn. De ventilatie is aantoonbaar werkend.	Controleer of er werkende mechanische ventilatie bij de wachtruimte aanwezig is.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Huisvesting - aanvullende criteria voor droge koeien					
H31	Aantal vreetplaatsen droge koeien	Er is minstens 1,2 effectieve vreetplaats per droge koe.	Een effectieve vreetplaats is vrij toegankelijk voor de koeien, en bevat voer.	Bepaal aantal effectieve vreetplaatsen door de lengte van het voerhek in de huisvesting van de 'droge' koeien op te meten (alleen dat deel waar ook echt voer voor ligt) en te delen door 65 cm. Vergelijk met het gemiddeld aantal 'droge' koeien dat aanwezig is in de stal. Controleer of er minstens 1,2 vreetplaats per droge koe is.	HI
Huisvesting - fokstieren					
H32	Huisvesting fokstieren	Fokstieren moeten tenminste 16 m ² ligruimte en een totale ruimte, incl. bewegings- en dekruimte, hebben van 20 m ² . De ligruimte is ingestrooid met stro, of vergelijkbaar natuurlijk materiaal.	Natuurlijk materiaal vergelijkbaar aan stro is o.a. (maar niet beperkt tot) houtvezels, zaagsel of zand. Stieren die 24 uur per dag tussen het koppel lopen hebben permanent toegang tot een ingestrooide ligruimte van minimaal 16 m ² . In geval van een vrijloopstal wordt hieraan voldaan.	Controleer of oppervlakte voldaan wordt. Noteer afwijkingen.	HI
Jonge kalveren					
HK01	Koekalf contact	Direct na de geboorte krijgt de moederkoe de gelegenheid het kalf droog te likken.		<u>Vraag na hoe lang kalveren van moederkoeien gescheiden worden.</u>	AH
HK01a	<u>Koekalf contact</u> <u>AANBEVELING</u>	<u>Het kalf blijft minstens de eerste drie maanden bij de eigen moeder of een pleegmoeder op het bedrijf van geboorte en zoekt bij haar.</u>	<u>De Dierenbescherming werkt aan een project om koekalf contact in de praktijk toepasbaar te maken binnen het 3 sterren Beter Leven keurmerk voor melkrunders.</u> <u>Naar aanleiding van de resultaten van dit project wordt ingevuld hoe koekalf contact deze criteria toegepast zal worden.</u>	<u>Raadpleeg de I&R administratie om te bepalen op welke leeftijd de kalveren van het bedrijf vertrokken zijn.</u>	<u>AANBEVELING</u>
HK01b	Koekalf contact	De keten werkt mee aan het project koekalf contact, opgezet door de Dierenbescherming.		Controleer of de keten meewerkt aan het koekalf project.	AH
HK02	Biestmanagement programma	Er wordt een biestmanagementprogramma gevolgd.	<u>In dit programma staat ten minste het volgende aangegeven:</u> <u>- De koe wordt volledig uitgemolken bij de eerste melking na het kalven;</u> <u>- Indien mogelijk wordt de biest van de eigen moeder gebruikt;</u> <u>- Binnen 1 uur wordt 3-4 liter biest gegeven;</u> <u>- Binnen 24 uur wordt in totaal 6-8 liter biest gegeven;</u> <u>- Biest wordt opgewarmd tot 40 graden;</u> <u>- Biest wordt gegeven via een speenflës;</u> <u>- De biestvoorziening is hygiënisch;</u> <u>- De biestkwaliteit wordt gecontroleerd;</u> <u>- De opname van afweerstoffen wordt bij gezondheidsproblemen gecontroleerd door bloedonderzoek.</u> <u>Bron: Factsheet biest, ULP</u>	Controleer of het biestmanagementprogramma voldoet. Controleer of volgens het biestprogramma gewerkt wordt.	AH
HK03	Zoogpositie	Kalveren krijgen minimaal tot 6 weken leeftijd melk in een natuurlijke zoogpositie.	Dit betekent dat het kalf met de kop omhoog melk drinkt. Dit kan door middel van een speenemmer of een milkbar.	Controleer de drinkpositie van kalveren.	HI
HK03a	Aantal spenen	Voor elk kalf is er permanent, minimaal één speen in het hok aanwezig.	Indien te weinig spenen aanwezig zijn door bijvoorbeeld een milkbar, mogen er losse spenen opgehangen worden op een voor de kalveren goed bereikbare hoogte.	Controleer of in de verblijven voor elk kalf minimaal één speen aanwezig is.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
HK04	Duur verblijf melkveebedrijf	Het kalf blijft minstens de eerste drie maanden op de boerderij van geboorte of gaat na minstens 28 dagen verblijf op het bedrijf van geboorte naar een opfokboerderij binnen een straal van 50km. <u>Dit criterium wordt van kracht op het moment van in werking treden van het gelijkwaardige Beter Leven keurmerk criterium voor vleeskalveren.</u>		Raadpleeg de I&R administratie om te bepalen op welke leeftijd de kalveren van het bedrijf vertrokken zijn.	<u>Na in werking treden criterium vleeskalveren:</u> AH
HK05	Eenlingboxen	Tot 14 dagen mogen kalveren gehouden worden in eenlingboxen op stro met zicht op en lichamelijk contact met andere kalveren. Na 14 dagen leeftijd moeten ze in groepen worden gehouden.	Lichamelijk contact mag tussen spijlen van hekken door zijn. <u>Zieke kalveren mogen, bij aanwezigheid van een dierenartsattest, individueel in een ziekenstal gehouden worden.</u>	Controleer of eenlingboxen stro bevatten en zicht en lichamelijk contact met andere kalveren toestaan.	HI
HK05a	Breedte eenlingboxen	De breedte van de eenlingbox is minimaal 90 cm.		Controleer of de eenlingboxen voldoen.	HI
HK05b	Lengte eenlingboxen	De lengte is minimaal 130 cm.		Controleer of de eenlingboxen voldoen.	HI
HK05c	Hoogte eenlingboxen	De hoogte, indien een dak aanwezig is, is minimaal 125 cm.		Controleer of de eenlingboxen voldoen.	HI
HK06	Huisvesting kalveren binnen	Kalveren worden in een omgeving gehuisvest waarvan het klimaat (ventilatie, luchtvochtigheid en temperatuur) gecontroleerd wordt en is afgestemd aan de eisen van de kalveren. Na nieuw- of verbouw na <u>24-05-2021 (datum inwerking-treding-criteria BLK melkoe 3 sterren)</u> , maar uiterlijk vanaf 1-1-2040.		Controleer na nieuw- of verbouw na <u>24-05-2021 (datum in werking-treden-criteria)</u> of kalveren binnen gehuisvest worden.	Na nieuw- of verbouw: Schorsing
HK07	Ruwvoer jonge kalfjes	Van 2-15 weken krijgen de kalveren gemiddeld minimaal 1500 gr. vezelhoudend droogvoer per dag.	Onder vezelhoudend droogvoer worden voeders verstaan met een droge stofgehalte van minimaal 50%.	Noteer hoeveel en welk type vezelhoudend droogvoer aangeboden wordt. Controleer aan de hand van aankoopbonnen, voerplan en/of eventuele berekening.	Schorsing
Strohokken jongvee					
HK09	Strohokken jongvee	Vanaf een leeftijd van maximaal 28 dagen, tot een leeftijd van 4 maanden moeten kalveren gehouden worden in groepen op stro. Na nieuw- of verbouw na <u>24-05-2021 (datum inwerking treding criteria BLK melkoe 3 sterren)</u> , doch uiterlijk vanaf 1-1-2029 wordt groepshuisvesting vanaf een leeftijd van 5 dagen toegepast.	Kalveren mogen alleen individueel in een <u>ingestrooide</u> ziekenbox gehouden worden op dierenartsindicatie. <u>Voor groepshuisvesting voldoet tot een leeftijd van 3 weken ook huisvesting in koppels.</u>	Controleer of kalveren vanaf maximaal 28 dagen in groepen op stro gehouden worden. Controleer na nieuw- of verbouw na <u>24-05-2021 (datum in werking-treden-criteria)</u> of kalveren vanaf 5 dagen leeftijd in groepen op stro worden gehouden.	HI
HK10	Verhard deel voerhek in strohok	Achter het voerhek mag een stuk verharde vloer, zonder stro, aanwezig zijn. Dit mag maximaal 50% van het hok in beslag nemen.		Controleer de verhouding verharde vloer ten opzichte van het ingestrooide deel van het strohok.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
HK11	Breedte ruwvoer vreetplaats jongvee in strohokken	Een effectieve vreetplaats is vrij toegankelijk voor de dieren, bevat voer en voor jongvee in strohokken is deze minimaal 35 cm breed.	Tot een leeftijd van 2 maanden mag ook volstaan worden met een vreetplaatsbreedte van 20 cm.	Bepaal het aantal effectieve vreetplaatsen door de lengte van het voerhek op te meten (alleen dat deel dat vrij toegankelijk is voor de kalveren en waar ook echt voer voor ligt) en te delen door 35 cm. Vergelijk het aantal vreetplaatsen met het gemiddeld aantal BLK dierplaatsen in de stal.	HI
HK12	Oppervlakte strohok	De minimale oppervlakte in strohokken voor jongvee is 1.5 m ² per dier.		Controleer of het aantal m ² voor jongvee in strohokken aan de eisen voldoet.	HI
Ligboxen jongvee					
HK13	Ligboxen	Vanaf een leeftijd van 4 maanden mogen kalveren gehouden worden in ligboxhokken met minimaal 1 ligbox per dier.		Controleer of kalveren ouder dan 4 maanden minimaal 1 ligbox/kalf ter beschikking hebben.	HI
HK14	Breedte ruwvoer vreetplaats jongvee in ligboxhokken	Een effectieve vreetplaats is vrij toegankelijk voor de dieren, bevat voer en voor jongvee van 4 tot 12 maanden in ligboxhokken is deze minimaal 45 cm breed.	<u>Er is minstens 1,0 effectieve vreetplaats per BLK jongvee dierplaats.</u>	Bepaal het aantal effectieve vreetplaatsen door de lengte van het voerhek op te meten (alleen dat deel dat vrij toegankelijk is voor de kalveren en waar ook echt voer voor ligt) en te delen door 45 cm. Vergelijk het aantal vreetplaatsen met het gemiddeld aantal BLK dierplaatsen in de stal.	HI
HK14a	Breedte ruwvoer vreetplaats jongvee in ligboxhokken	Een effectieve vreetplaats is vrij toegankelijk voor de dieren, bevat voer en voor jongvee van 12 tot 18 maanden in ligboxhokken is deze minimaal 50 cm breed.	<u>Er is minstens 1,0 effectieve vreetplaats per BLK jongvee dierplaats.</u> Voor dieren ouder dan 18 maanden moet aan de vreetplaatsbreedte zoals opgenomen in <u>V04 H25</u> voldaan worden.	Bepaal het aantal effectieve vreetplaatsen door de lengte van het voerhek op te meten (alleen dat deel dat vrij toegankelijk is voor de kalveren en waar ook echt voer voor ligt) en te delen door 50 cm. Vergelijk het aantal vreetplaatsen met het gemiddeld aantal BLK dierplaatsen in de stal.	HI
HK15	Afmetingen ligboxen jongvee	Afmetingen van ligboxen voor jongvee van 4 tot 12 maanden geeft de dieren de mogelijkheid verschillende ligposities in te nemen en ongehinderd hun liggedrag te vertonen.	De volgende afmetingen worden voldaan voor ligboxen voor jongvee van 4 tot 12 maanden: - Breedte is minimaal 80 centimeter; - Lengte is minimaal 180 centimeter; - Hoogte schoftboom is minimaal 85 centimeter; - Om voldoende kopruimte te garanderen is geen obstakel (bijvoorbeeld kopboom) aanwezig, hoger dan 15 centimeter.	Meet of de ligboxafmetingen voldoen	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
HK15a	Afmetingen ligboxen jongvee	Afmetingen van ligboxen voor jongvee van 12 tot 18 maanden geeft de dieren de mogelijkheid verschillende ligposities in te nemen en ongehinderd hun liggedrag te vertonen.	De volgende afmetingen worden voldaan voor ligboxen voor jongvee van 12 tot 18 maanden: - Breedte is minimaal 90 centimeter; - Lengte is minimaal 200 centimeter; - Hoogte schoftboom is minimaal 95 centimeter; - Om voldoende kopruimte te garanderen is geen obstakel (bijvoorbeeld kopboom) aanwezig, hoger dan 15 centimeter. Voor dieren ouder dan 18 maanden moet aan de ligboxafmetingen zoals opgenomen in H13 voldaan worden.	Meet of de ligboxafmetingen voldoen	HI
Noodvoorzieningen					
N01	Objectinformatiekaart	Er is een objectinformatiekaart aanwezig.	De objectinformatiekaart is bij calamiteiten direct beschikbaar (opbergplaats zichtbaar en buiten de stal) voor de brandweer/hulpdiensten. De objectinformatiekaart is voorzien van: indeling bouwblokken/stallen, toegangsdeuren, toegepaste materialen, nutsvoorzieningen, bluswaterpunt, locaties met brandgevaarlijke stoffen/activiteiten, evacuatiemogelijkheden dieren, etc.	Controleer of er een objectinformatiekaart met de omschreven onderdelen aanwezig is.	AH
N02	Agro Elektra inspectie	Met het oog op de brandveiligheid vindt minimaal eens in de vijf jaar een Agro Elektra Inspectie plaats.	Uiterlijk per 1-1-2025 of 5 jaar na eerste deelname aan BLK dient de eerste keuring te zijn uitgevoerd. Nieuwe installaties worden voor ingebruikname gekeurd conform NEN1010. Een 5 jaarlijkse herkeuring vindt plaats op basis van NEN 3140. Een Agro Elektra Inspectie die wordt geaccepteerd door de verzekeraar voldoet ook voor BLK. Bij buitenlandse bedrijven dient de keuring van nieuwe installaties resp. de 5 jaarlijkse herkeuring plaats te vinden op basis van de nationale norm gebaseerd op HD-IEC 60364 resp. NEN-EN 50110.	Controleer of er een certificaat is van de laatste keuring en noteer de datum. Als er geen certificaat is, controleer na 1-1-2025 of het bedrijf nog niet langer dan 5 jaar meedoet aan het Beter Leven keurmerk.	AH
N03	Branddetectie	Technische ruimtes, indien aanwezig, zijn voorzien van branddetectie met doormelding naar de telefoon van de veehouder. <u>Bij nieuw- of verbouw, doch uiterlijk 1-01-2023.</u>	Technische ruimte is bijv. de ruimte met de mechanische aansturing van bijv. voer-/drinkinstallaties, bronpomp (bij bronwater), ventilatiesystemen, regelcomputer, aandrijving mestafvoer of stoppenkast. <u>De brandmeldinstallatie voldoet aan NEN2535. Voorbeelden van brandmeldinstallaties zijn te vinden in het rapport '(Criteria voor) brand- en rookdetectiesystemen in technische ruimten van veestallen in de intensieve veehouderij', te raadplegen via https://edepot.wur.nl/514402.</u>	Controleer of er een technische ruimte aanwezig zijn, zo ja controleer of de technische ruimte is voorzien van branddetectie met doormelding naar de telefoon van de veehouder.	1e jaar- waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Opvolgende jaren: AH <u>Bij nieuw- of verbouw,</u> <u>uiterlijk na 01-01-2023:</u> <u>AH</u>
N04	Aparte stalling voor (warmte opwekkende) voertuigen/werktuigen	Er is een aparte stalling voor (warmte genererende) voertuigen en werktuigen. Bij nieuw- of verbouw, doch uiterlijk per 1-1-2035	Warmte genererende voertuigen/werktuigen mogen dus niet bij de dieren of de opslag van strooisel, veevoer worden gestald. Bijv. de tractor of de mengvoerwagen mag dus niet in de stal blijven staan.	Controleer of bij nieuw- of verbouw een aparte stalling voor (warmte opwekkende) voertuigen en werktuigen is gebouwd.	Bij nieuw- of verbouw na 1-01-2035: HI
N05	Bluswater voorziening	Er is voldoende bluswater op het bedrijf beschikbaar.	Op bedrijven waar geen of onvoldoende bluswater beschikbaar is worden aanvullende voorzieningen (bron / waterput / bluswatervijver / Wadi) in overleg met de gemeente / brandweer / veiligheidsregio aangelegd.	Ga na of met gemeente / brandweer / veiligheidsregio gekeken is of er voldoende bluswater beschikbaar is of dat er een aanvullende voorziening (geboorde put/ bluswatervijver/ Wadi) wordt aangelegd.	AH (plan van aanpak, realisatie binnen 1 jaar)

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
N06	Noodstroomvoorziening	Er is een noodstroomvoorziening met voldoende capaciteit om de reguliere bedrijfsvoering te kunnen uitvoeren (melkinstallatie, ventilatie, e.d.). In andere gevallen moet er een contract zijn dat binnen 4 uur een werkende noodaggregaat geïnstalleerd wordt.		Controleer of er een noodstroomvoorziening of een contract voor een noodaggregaat aanwezig is.	AH
N07	Plan van aanpak hittestress	Voor temperatuur- en luchtvochtigheidsomstandigheden waarbij hittestress kan optreden is een plan van aanpak opgesteld waarin te treffen maatregelen zijn omschreven.	Voor de bepaling van hittestress inducerende omstandigheden wordt 'Figuur 1 Hittestress afhankelijk van temperatuur en luchtvochtigheid' uit de factsheet hittestress bij melkkoeien (zie de Beter Leven website) geraadpleegd (bron: GD Monitor, 2004). Voorbeelden van hitereducerende maatregelen in de stal zijn extra ventilatoren, watervernevelaars, isolatie, en/of contact met het buitenklimaat. Voorbeeld van hitte reducerende maatregelen tijdens weidegang is om de dieren 's nachts in plaats van overdag te weiden.	Controleer via interview de aanpak van hittestress en de gebruikte hittestress reducerende maatregelen.	AH
N07a	Hittestress	Vanaf matige hittestress moeten er maatregelen worden genomen om hittestress te voorkomen. Deze maatregelen dienen toegespitst te zijn op de specifieke bedrijfssituatie en kunnen dus per bedrijf verschillen.	Voor de bepaling vanaf wanneer er maatregelen moeten worden genomen om hittestress te voorkomen wordt 'Figuur 1 Hittestress afhankelijk van temperatuur en luchtvochtigheid' uit de factsheet hittestress bij melkkoeien (zie de Beter Leven website) geraadpleegd (bron: GD Monitor, 2004).	Vraag de veehouder vanaf welke temperatuur en luchtvochtigheid maatregelen worden genomen om hittestress te voorkomen.	HI-AH
N07b	Raadplegen luchtvochtigheid	Gegevens over luchtvochtigheid voor de bepaling van het hittestress-risico mogen verkregen worden door aanwezigheid van een luchtvochtigheidsmeter op de weide of door de actuele weersomstandigheden online te raadplegen.	De luchtvochtigheidsmeter op de weide hangt op dierniveau.	Vraag of welke manier de luchtvochtigheid geraadpleegd wordt.	AH
Gezondheid					
GZ01	Vaste dierenarts	De melkveehouder heeft een een-op-een overeenkomst met een gecertificeerde, geborgde rundveedierenarts die verantwoordelijk is voor de gehele veterinaire begeleiding op het bedrijf. Van de werkzaamheden van de arts zijn bezoeksverslagen aanwezig	De dierenarts kan andere specialisten/dierenartsen inschakelen om een volledige dekking te realiseren, bijvoorbeeld als vervanging bij ziekte of vakantie. Bij wisseling van dierenarts dient de 'oude' dierenarts zijn gegevens van het rundveebedrijf aan de 'nieuwe' dierenarts over te dragen. Gecertificeerde, geborgde rundveedierenartsen zijn terug te vinden in het register van de Stichting Geborgde Dierenarts, zie www.geborgdedierenarts.nl Binnen de Regeling van de Geborgde Rundveedierenarts is een voorbeeld één-op-één overeenkomst opgenomen, deze dient gehanteerd te worden. Voor buitenlandse deelnemers geldt dat er een overeenkomst afgesloten moet zijn met een vaste dierenarts, met kennis van de historie van het bedrijf en deskundigheid op het gebied van rundveehouderij. Deze dierenarts hoeft niet geregistreerd te zijn als geborgde rundveedierenarts.	Controleer <u>bijv. op basis van een KKM-erkenning (of gelijkwaardig)</u> of de veehouder een overeenkomst heeft met een gecertificeerde, geborgde dierenarts en of bezoeksverslagen aanwezig zijn.	AH
Gz02	Bedrijfsgezondheids-plan	De melkveehouder heeft een bedrijfsspecifiek gezondheidsplan waarin of naar aanleiding waarvan hij samen met de bedrijfseigen dierenarts beschrijft welke maatregelen worden genomen om de gezondheid van de dieren te controleren en te verbeteren.	Het plan bevat o.a. info over de veestapel, de gezondheidsstatus en de omstandigheden op het bedrijf. Informatie van diagnostische tests, epidemiologische omstandigheden van de regio en feedbacksystemen van het slachthuis worden gebruikt voor het plannen van toekomstige interventies (bijv. verbetering van de stallen, vaccinatie, gebruik en documentatie geneesmiddelen voor diergeneeskundig gebruik enz.). Het gezondheidsplan mag opgesteld zijn a.d.h.v. het Koekompas.	Controleer bijv. op basis van deelname aan KoeKompas of er een bedrijfsgezondheidsplan aanwezig is. Controleer of het bedrijfs <u>behandelgezondheids</u> plan in gebruik is.	AH indien onvolledig. Schorsing indien niet aanwezig.

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Gz03	Bedrijfsbehandelplan	De melkveehouder heeft een bedrijfsbehandelplan voor het gebruik van diergeneesmiddelen en vrije middelen voor diergeneeskundig gebruik, waarin samen met de bedrijfsseigen dierenarts is beschreven welke (wijze van) behandeling wordt gebruikt voor de meest voorkomende ziekten.	Beschreven wordt welke diergeneesmiddelen/antibiotica als eerste en tweede keuze worden ingezet bij een bepaalde ziekte/aandoening. Het plan bevat o.a. de meest voorkomende aandoeningen en de behandeling hiervan.	Controleer of er een bedrijfsbehandelplan aanwezig is. Controleer of het bedrijfsbehandelplan in gebruik is.	AH indien onvolledig. Schorsing indien niet aanwezig.
Gz04	Gezondheidsregistratie	Alle gevallen van sterfte, ziekte, uitbraken en euthanasie worden genoteerd en met de dierenarts besproken.		Controleer bijv. op basis van deelname aan KoeKompas of op basis van de administratie van sterfte, ziekte en euthanasie en de bespreking hiervan met de dierenarts.	AH
Gz05	Dagelijkse controle	Dagelijks controleert de melkveehouder de gezondheidstoestand van de kudde.	Hierbij wordt op de volgende zaken gelet: • Diergezondheid, in het bijzonder uiergezondheid, opvallende zaken bij het melken, kreupelheden; • Liggedrag; • Verwondingen, abscessen en andere omvangvergrotingen; • Gedragsafwijkingen.	Controleer middels een interview of de veehouder de genoemde zaken dagelijks controleert.	AH
Gz06	Klauwverzorging	Minstens 1x per jaar worden de klauwen verzorgd door een beroepsmatige klauwverzorgers of iemand die hiervoor aantoonbaar een cursus heeft gevolgd. De klauwverzorging wordt geregistreerd.	<u>Beroepsmatige klauwverzorgers zijn geregistreerd bij VVRP (https://www.vvrp.nl/ledenpagina).</u>	Controleer de klauwverzorgingsregistratie en indien nodig de registratie of opleiding die de klauwverzorgers gevolgd heeft.	AH
Gd06a	Behandelen klauwontstekingen	Alle gevallen van klauwontsteking worden direct behandeld. Bij ernstige ontstekingen wordt pijnstilling verstrekt.		Controleer of gevallen van klauwontsteking direct behandeld worden.	AH
Gz07	Antibioticagebruik	Gebruik van antibiotica is alleen na onderzoek van een dierenarts of door de veehouder indien vermeld in het behandelplan, in het kader van een therapie toegestaan.	Koenummer, indicatie, gebruiksduur en wachttijd van het antibioticum worden geregistreerd.	Controleer de registratie van koenummer, indicatie en gebruiksduur van antibioticum. Controleer daarnaast van 5 behandelingen of ze binnen het behandelplan van de dierenarts vallen, of door de dierenarts voorgeschreven zijn.	AH
Gz08	Geen antibioticagebruik bij gezonde uiers	Koeien met gezonde uiers mogen niet met antibiotica worden drooggezet of behandeld, tenzij op dierenartsindicatie.	Grens die hiervoor gehanteerd wordt is in overeenstemming met de 'Richtlijn droogzetten' van de KNMVD: • Bij vaarzen: celgetal > 150.000 cellen/ml • Bij oudere kalfs koeien: celgetal > 50.000 cellen/ml	Controleer of droogzetters aanwezig zijn en gebruikt worden, en of hier dierenartsindicaties voor zijn.	AH
Gz09	Verbod op 3e keuze antibiotica's	Het gebruik van antibiotica gereserveerd voor de humane gezondheidszorg is niet toegestaan.	Het Formularium voor Melkvee van de Werkgroep Veterinair Antibiotica Beleid is hierbij leidend. Het formularium geeft aan welke middelen 1e, 2e en 3e keuze zijn voor bepaalde aandoeningen en is hierbij leidend. 3e Keuze antibiotica zijn antibiotica die van kritisch belang zijn voor de humane gezondheidszorg (o.a. fluoroquinolonen en 3e, 4e generatie cefalosporinen). Deze antibiotica worden alleen toegepast: - voor individuele dieren - als op basis van bacteriologisch onderzoek inclusief gevoeligheidsbepaling is aangetoond dat 1e en 2e keuze middelen niet werkbaar zijn.	Controleer of 3e keuze antibiotica (fluoroquinolonen en 3e, 4e generatie cefalosporinen) alleen worden verstrekt aan individuele dieren en alleen als er op basis van bacteriologisch onderzoek inclusief gevoeligheidsbepaling is aangetoond dat 1e en 2e keuze middelen niet werkbaar zijn. Registreer de bevindingen.	Schorsing

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Gz09a	Omvang antibioticagebruik	Het antibioticagebruik moet op een acceptabel niveau liggen.	<p>Dit betekent dat binnen 42 jaar het antibioticagebruik moet liggen onder het door de Nederlandse St. Diergeneesmiddelen Autoriteit (SDA) vastgestelde actieniveau en binnen twee jaar moet liggen binnen het door SDA vastgestelde streefniveau moet liggen.</p> <p>Zie: www.autoriteitdiergeneesmiddelen.nl.</p> <p>Buitenlandse bedrijven moeten aan vergelijkbare eisen van het in dat land geldende programma ter reductie van het antibioticagebruik voldoen.</p>	<p>Noteer bij de ingangscntrole en het jaar daarop of de dierdagdosering van het bedrijf onder het door de SDA vastgestelde signaleringsniveau ligt. Vanaf 2 jaar na de ingangscntrole jaarlijks controleren of het antibioticagebruik beneden het door de SDA bepaalde streefniveau ligt. Noteer en controleer dierdagdosering afgelopen jaar vs. vastgestelde norm. Controleer of het antibioticagebruik in het door de SDA bepaalde streefniveau ligt.</p>	<p>Bij 1e constatering: AH, plan van aanpak. Bij 2e opeenvolgende jaar: Schorsing</p>
Gz10	Zieken- en afkalfstal	Zieke dieren en dieren die op het punt staan af te kalven moeten in aparte hokken worden gezet.		Controleer of zieke en hoog drachtige dieren in aparte hokken gezet worden.	HI
Gz10a	Ziekenstal	Als ziekenstal is er een ingestrooide aparte stal/ruimte. <u>De oppervlakte van deze ruimte in m² is voor minstens 3% van 0,03 * het aantal koeien met minstens 10 m² ruimte per dier. In de ziekenstal is wel visueel maar geen fysiek contact met ander rundvee mogelijk.</u>	<p>Strooisel bestaat uit stro, zaagsel, zand of vergelijkbaar natuurlijk materiaal.</p> <p>De ziekenstal hoeft niet permanent aanwezig te zijn, maar mag ook gecreëerd worden indien er een ziek dier aanwezig is dat van de kudde afgescheiden moet worden.</p> <p>De ziekenstal mag niet tevens de afkalfstal zijn.</p>	Controleer of de ziekenstal ingestrooid is, of er visueel contact met ander rundvee mogelijk is en of de stal groot genoeg is voor 3% van de koeien.	HI
Gz10b	Afkalfstal	Als afkalfstal is er een ingestrooide aparte stal/ruimte. <u>De oppervlakte van deze ruimte in m² is voor minstens 3% van 0,03 * het aantal koeien met minstens 10 m² ruimte per dier. In de ziekenstal is wel visueel maar geen fysiek contact met ander rundvee mogelijk.</u>	<p>Strooisel bestaat uit stro, zaagsel, zand of vergelijkbaar natuurlijk materiaal.</p> <p>De afkalfstal is permanent aanwezig, <u>en mag niet voor andere doeleinden zoals een mag niet tevens de een ziekenstal gebruikt worden zijn.</u></p> <p><u>Een ingestrooide stal voor de droge koeien, die ook gebruikt wordt als afkalfstal, mag ook meegerekend worden als afkalfstal, wanneer koeien die op het punt staan af te kalven zichzelf fysiek kunnen afzonderen of afgezonderd worden.</u></p>	Controleer of de afkalfstal ingestrooid is, of er visueel contact met ander rundvee mogelijk is en of de stal groot genoeg is voor 3% van de koeien.	HI
Gz10c	Stroverstreking en hygiëne strohokken	Strooisel in strohokken is schoon en droog zodat een zachte, droge, vervormbare ligplaats ontstaat.	<p>Bevuild strooisel moet dagelijks verwijderd worden en de hokken moeten regelmatig, met name na elk verblijf, gereinigd worden. Uitzondering is het hok van de droge koeien, waar dagelijks schoon strooisel wordt toegevoegd maar niet verwijderd.</p> <p>Strooisel bestaat uit stro, zaagsel, zand of vergelijkbaar natuurlijk materiaal.</p>	Controleer of de strohokken dagelijks worden ingestrooid, en of het strobed een achter, droge, vervormbare ligplaats vormt.	HI
Gz10d	Voer, water en melken in ziekenboeg en afkalfstal	Er moet voorzieningen voor voer, water en het melken van koeien in de ziekenstal en de afkalfstal aanwezig zijn.	Dit mag een mobiel melksysteem zijn.	Controleer of er voer- en watervoorziening in de ziekenstal en afkalfstal aanwezig zijn, en of drinkwaterpunten aan de doorstromingseisen van criterium 40c voldoen.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Gd10e	Incidentie ziekte kalveren	De melkveehouder houdt een registratie bij van het aantal kalveren en de incidentie van in elk geval: - diarree, - longproblemen, - navelontstekingen, - parasitaire aandoeningen, - dood binnen 24 uur, - dood na 24 uur, Alle ziektegevallen worden direct behandeld conform het bedrijfsspecifieke behandelplan. Waar nodig wordt pijnstilling verstrekt.		Controleer de ziekte registratie van de kalveren.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
Gz14	Prevalentie mastitis	Noteer het aantal dieren met als gemiddeld celgetal per jaar: -< 100.000, koeien met gezonde uiers -> 250.000, koeien met klinische mastitis / opvallende dieren -Voor het eerst lacterende koeien het aantal dieren met celgetal \geq 100.000	Op basis van gegevens uit de Melkproductieregistratie (MPR). Alle melkkoeien van het bedrijf worden in de beoordeling meegenomen.	Controleer het overzicht van de individuele celgetalgegevens uit de Melkproductieregistratie (MPR) voor het afgelopen jaar. Noteer het aantal koeien met celgetal $<$ 100.000 en met celgetal \geq 250.000. Noteer het aantal voor het eerst lacterende koeien met celgetal \geq 100.000.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
Gz14a	Mastitis behandelingen	Noteer het aantal behandelingen van mastitis het afgelopen jaar.		Raadpleeg de antibiotica administratie van de veehouder. Noteer het aantal behandelingen van mastitis het afgelopen jaar.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
Gz11b	Behandelen mastitis	Alle gevallen van klinische mastitis moeten direct behandeld worden, en onderliggende oorzaken moeten worden aangepakt. De koe krijgt pijnstilling als de uier gezwollen is.	Behandelingen zijn voorgeschreven door de dierenarts, bijvoorbeeld in het bedrijfsbehandelplan.	Controleer of gevallen van mastitis direct behandeld worden.	AH
Gz12	Koudmerken	Koudmerken van runderen is niet toegestaan.	Vanaf de eerste deelname aan het Beter Leven keurmerk mag koudmerken niet meer toegepast worden. Wanneer een bedrijf zich aan- en afmeldt loopt dit door.	Controleer of runderen gekoudmerkt worden door te bekijken hoe oud dieren met een koudmerk zijn in relatie tot de eerste deelname aan het Beter Leven keurmerk.	Schorsing
Gz13	Bijspenen verwijderen	Het verwijderen van bijspenen mag alleen gelijktijdig met onthoornen, op chirurgische wijze (niet d.m.v. afbinden) met pijnbestrijding achteraf.		Controleer hoe bijspenen verwijderd worden bijv. op basis van een verklaring van de dierenarts.	Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing
Gz14	Hoorngroei beletten	Onthoornen (hoorngroei beletten) gebeurt bij runderen jonger dan twee maanden	Onthoornen (volgroeide hoorn verwijderen of deels verwijderen, stomp maken) bij runderen ouder dan zes maanden mag alleen in incidentele gevallen waarbij sprake is van veterinaire noodzaak / problemen. Bijv. bij vergroeiing van de hoorns die leidt tot zelfverwonding of verwonding van anderen of bij een gebroken hoorn.	Controleer leeftijd tijdens onthoornen, bijv. op basis van een verklaring van de dierenarts. Noteer leeftijd van onthoornen. Indien ouder dan zes maanden controleer of er een veterinaire noodzaak was.	Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Gz14a	Onthoornen	Onthoornen gebeurt door of op aanwijzing van de bedrijfseigen dierenarts	Onthoornen gebeurt door of op aanwijzing van de dierenarts of door een organisatie/persoon die voor onthoornen (veterinaire ingreep) is gerechtigd volgens de vigerende, nationale wetgeving.	Controleer of het onthoornen is gebeurd door of op aanwijzing van de dierenarts, op basis van een verklaring van de dierenarts.	Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing
Gz14b	Methode onthoornen	Als er wordt onthoord (beletten van de hoorn groei) dient dit te gebeuren met een heet ijzer	Onthoorningspasta is niet toegestaan binnen het Beter Leven keurmerk vanwege de napijn en het risico op uitlopen (bijv. in de regen uitloop naar o.a. de ogen, of likken door soortgenoten).	Indien er wordt onthoord, controleer bijv. op basis van een verklaring van de dierenarts of dit wordt gedaan met een heet ijzer.	Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing
Gz14c	Verdoving bij onthoornen	Onthoornen wordt gedaan onder verdoving	De verdoving wordt uitgevoerd door de bedrijfseigen dierenarts of een organisatie/persoon die voor veterinaire ingrepen is gerechtigd volgens de nationale wetgeving.	Controleer of het onthoornen wordt gedaan onder verdoving, bijv. op basis van KoeKompas of het bezoeksverslag.	<u>Indien niet aantoonbaar: AH</u> <u>Indien niet voldaan: Schorsing</u>
Gz14d	Pijnbestrijding bij onthoornen	De dieren krijgen (tot minimaal drie dagen) na het onthoornen pijnbestrijding door of onder verantwoordelijkheid van de bedrijfseigen dierenarts.		Controleer of de behandelde dieren pijnbestrijding krijgen, bijv. op basis van medicijnregistraties, en of de gebruikte pijnbestrijding tot minimaal drie dagen na onthoornen werkzaam blijft.	<u>Indien niet aantoonbaar: AH</u> <u>Indien niet voldaan: Schorsing</u>
Gz15	Voortplantings-technieken	Routinematige toepassing van embryo-transplantatie en Ovum Pick up zijn niet toegestaan.	Maximaal in 5% van de dieren is gebruik gemaakt van embryo-transplantatie of Ovum Puck up.	Controleer of en zo ja bij hoeveel dieren embryo-transplantatie en Ovum Pick up toegepast werden het afgelopen jaar.	HI
Gz16	Kruisen met vleesvee	Het kruisen met vleestypische rassen is alleen toegestaan als dit niet tot moeilijk afkalven leidt of de kans op keizersneden vergroot.		Controleer, bijv. op basis van KoeKompas of het bezoeksverslag, of het aantal keizersneden en moeilijke geboortes besproken wordt met de dierenarts.	AH
<u>Gz16a</u>	<u>Kruislingkalveren</u>	<u>Er wordt niet gekruist met runderen met een dikbilfactor met een hoge incidentie van keizersneden.</u> <u>AANBEVELING</u>	<u>Runderen met een dikbilfactor, met een hoge incidentie van keizersneden, zijn bijvoorbeeld Belgisch Blauwen en Verbeterd roodbont. Kruislingkalveren waarbij vleesrassen zonder dikbilfactor zijn gebruikt, zijn wel toegestaan.</u>	<u>Noteer of kruislingkalveren van runderen met een dikbilfactor op het bedrijf aanwezig zijn.</u>	<u>AANBEVELING</u>
Gz17	Hormonen	Het gebruik van hormonen is niet toegestaan, tenzij de bedrijfseigen dierenarts hier een veterinaire noodzaak voor ziet.	Elk gebruik van hormonen wordt, met reden, geregistreerd door de dierenarts, bijvoorbeeld in het bezoekersverslag.	Controleer in de medicijnregistratie en tussen de medicijnen of hormonen aanwezig zijn. Noteer afwijking.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: HI
Gz18	Slachtbevindingen	De slachtbevindingen van de koeien worden minimaal 1x per jaar besproken met de bedrijfseigen dierenarts.	Samen met zijn bedrijfseigen dierenarts, verwerkt de melkveehouder deze informatie in het bedrijfsgezondheidsplan om waar nodig de diergezondheid te verbeteren en het medicijngebruik verder terug te brengen.	Controleer of er in de administratie 1x per jaar een door de dierenarts ondertekend gespreksverslag zit met betrekking tot de slachtbevindingen.	AH
<u>Gz19</u>	<u>Gemiddelde afvoerleeftijd</u>	<u>Noteer de gemiddelde levensduur van melkkoeien bij afvoer.</u>	<u>De levensduur van melkkoeien wordt stapsgewijs verhoogd. Data over de gemiddelde levensduur zal hieraan bijdragen.</u>	<u>Noteer de gemiddelde levensduur van de melkkoeien bij afvoer van het afgelopen jaar.</u>	<u>1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle)</u> <u>Volgende jaren: AH</u>

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Gz20	Registratie vervoegde afvoer/sterfte	De veehouder registreert de redenen van vervoegde afvoer en sterfte van de melkkoeien.	Hierbij wordt aangegeven of er een dierenartsindicatie was.	Controleer, bijv. op basis van KoeKompas of het bezoeksverslag, of de veehouder redenen voor vervoegde afvoer en sterfte van melkkoeien bespreekt met de dierenarts.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
Gz21	Sterfte	Noteer het aandeel koeien dat op het bedrijf gestorven is het afgelopen jaar.	Op basis van het dierbestandsregister wordt over het afgelopen kalenderjaar bekeken hoeveel dieren er gestorven zijn op het bedrijf bijv. spontaan, door noodslachting of euthanaseren.	Noteer het percentage gestorven dieren over het voorgaande kalenderjaar op het bedrijf op basis van het dierbestandsregister.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
Diergebonden metingen					
Gd01	Diergebonden metingen	Bij een vaste steekproef van dieren worden een aantal diergebonden metingen uitgevoerd.	Meer informatie over diergebonden metingen is te vinden in het 'Protocol voor het uitvoeren van diergebonden metingen bij melkvee', te vinden op de Beter Leven keurmerk website. De volgende diergebonden metingen worden uitgevoerd: • Conditie score; • Kreupelheid; • Bevuiling; • Huidscore; • Zwellingen.	Voer conform 'Protocol voor het uitvoeren van diergebonden metingen bij melkvee' de diergebonden metingen uit en registreer per onderdeel de percentages.	Tot 1-1-2023: niet van toepassing AH
Gd02	Dierziekte incidentie	De incidentie van zieke kalveren en mastitis wordt geregistreerd.		Noteer de incidentie van zieke kalveren; Noteer de incidentie van mastitis.	Tot 1-1-2023: niet van toepassing AH
Gz11	Prevalentie mastitis	<u>Noteer het aantal dieren met als gemiddeld celgetal per jaar:</u> - < 100.000, koeien met gezonde uiers - > 250.000, koeien met klinische mastitis / opvallende dieren - Voor het eerst lacterende koeien het aantal dieren met celgetal ≥ 100.000	<u>Op basis van gegevens uit de Melkproductieregistratie (MPR).</u> <u>Alle melkkoeien van het bedrijf worden in de beoordeling meegenomen.</u>	<u>Controleer het overzicht van de individuele celgetalgegevens uit de Melkproductieregistratie (MPR) voor het afgelopen jaar. Noteer het aantal koeien met celgetal < 100.000 en met celgetal ≥ 250.000.</u> <u>Noteer het aantal voor het eerst lacterende koeien met celgetal ≥ 100.000.</u>	Tot 1-1-2023: niet van toepassing AH
Gz11a	Mastitis behandelingen	<u>Noteer het aantal behandelingen van mastitis het afgelopen jaar.</u>		<u>Raadpleeg de antibiotica-administratie van de veehouder. Noteer het aantal behandelingen van mastitis het afgelopen jaar.</u>	Tot 1-1-2023: niet van toepassing AH
Gz19	Gemiddelde afvoerleeftijd	<u>Noteer de gemiddelde levensduur van melkkoeien bij afvoer.</u>	<u>De levensduur van melkkoeien wordt stapsgewijs verhoogd. Data over de gemiddelde levensduur zal hieraan bijdragen.</u>	<u>Noteer de gemiddelde levensduur van de melkkoeien bij afvoer van het afgelopen jaar.</u>	Tot 1-1-2023: niet van toepassing AH
Gz21	Sterfte	<u>Noteer het aandeel koeien dat op het bedrijf gestorven is het afgelopen jaar.</u>	<u>Op basis van het dierbestandsregister wordt over het afgelopen kalenderjaar bekeken hoeveel dieren er gestorven zijn op het bedrijf bijv. spontaan, door noodslachting of euthanaseren.</u>	<u>Noteer het percentage gestorven dieren over het voorgaande kalenderjaar op het bedrijf op basis van het dierbestandsregister.</u>	Tot 1-1-2023: niet van toepassing AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Gd03	Plan van Aanpak	Als een streefpercentage van een meting niet gehaald wordt moet er samen met de dierenarts en eventuele andere adviseurs (bijv. veevoedadviseur, fokkerij adviseur, klauwverzorger) een plan van aanpak opgesteld worden om het streefdoel wel te halen.	Dit criterium wordt per 1-1-2022 van kracht. Tot die tijd hebben de criteria met diergebonden metingen nog geen sanctie.	Controleer bij overschrijden van streefwaardes of een plan van aanpak met de dierenarts opgesteld is.	Tot 1-1-20223: niet van toepassing AH
Gd04	Raadpleging externe deskundige	Als een streefpercentage 2 jaar achtereenvolgend wordt overschreden moet een externe adviseur geraadpleegd worden, bijv. van de Gezondheidsdienst voor Dieren, voor een 2e lijns advies in de vorm van een plan van aanpak waarmee het bedrijf alsnog, binnen de 2 opeenvolgende jaren, binnen het streefniveau van een meting kan komen.	Dit criterium wordt per 1-1-2022 van kracht. Tot die tijd hebben de criteria met diergebonden metingen nog geen sanctie. Als 2 jaar (4 jaar in totaal) na inschakelen van de extreme adviseur het bedrijf nog steeds het streefpercentage niet haalt, wordt het bedrijf geschorst voor deelname aan het Beter Leven keurmerk.	Controleer bij een overschrijding van dezelfde streefpercentages voor 2 jaar of een externe adviseur ingeschakeld is. Controleer of het bedrijf 2 jaar na inschakelen van de externe adviseur in het streefniveau zit.	Tot 1-1-20223: niet van toepassing AH
Percelen					
P01	Percentage grasland	Het aandeel grasland is minimaal 85% van de hele areaal in gebruik voor de melkveehouderij.	Het areaal: al het grondgebruik op één UBN-nummer en alle grond dat aanvullend wordt gepacht / onder contract staat voor dit UBN. Van het criterium voor 85% grasland kan worden afgeweken tot minimaal 80%, indien het percentage permanent grasland (P02) in dat geval minimaal 30% is.	Controle oppervlakte en gebruik van de percelen aan de hand van de meest recente gegevens uit de gecombineerde opgave bij RVO.	HI-AH
P02	Percentage permanent grasland	Het aandeel permanent grasland is minimaal 25% van het areaal voor de melkveehouderij gebruikt.	Onder permanent grasland wordt verstaan: grasland dat minimaal 10 jaar niet is gescheurd of gefreesd en één van de volgende gewascodes heeft in de gecombineerde opgave bij RVO: 265, 331 of 336. Eventueel doorzaaien is toegestaan. Deze 10 jaar mag worden gerekend vanaf eerste jaar deelname aan BLK. Na de eerste 10 jaar deelname aan BLK dient hetzelfde of een ander stuk grasland als permanent grasland bestemd te worden. Kruidenrijk grasland mag worden meegenomen in het percentage permanent grasland als het voldoet aan de norm voor permanent grasland (P02).	Controle oppervlakte en gebruik van de percelen aan de hand van de meest recente gegevens uit de gecombineerde opgave bij RVO (gewascodes 265, 331 of 336) en vergelijk met de bevindingen tijdens de voorgaande, jaarlijkse BLK controle.	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
P03a	Percentage kruidenrijk grasland - laag NL	<p>Van het totale areaal van de melkveehouderij in gebruik zijnde percelen (in eigendom of pacht) bestaat bij aanvang deelname aan BLK in 2021 minimaal 10% uit extensief kruidenrijk grasland. Dit areaal groeit binnen 3 jaar naar minimaal 20% extensief kruidenrijk grasland.</p> <p>Vanaf 1-1-2023 bestaat minimaal 20% van het totale areaal van de melkveehouderij in gebruik zijnde percelen (eigendom en pacht) uit extensief kruidenrijk grasland.</p>	<p>Voor de definitie van kruidenrijk grasland voldoen de volgende beheerpakketten met dezelfde gebruiksvoorwaarden uit het Agrarisch Natuurbeheer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 grasland met rustperiode; - 3 plasdras; - 5 kruidenrijk grasland en - 13 botanisch waardevol grasland. <p>Het realiseren van ecologisch waardevol extensief kruidenrijk grasland vergt lange termijn beheer, daarom wordt bij de BLK ingangscntrole bepaald waar op het bedrijf invulling gegeven wordt aan invulling kruidenrijk grasland en ligt het areaal voor kruidenrijk grasland vast voor de duur van de deelname aan BLK.</p> <p>Indien 20% kruidenrijk grasland (deels) wordt gerealiseerd door het niet bemesten langs slootranden (minimaal 2 m van de slootrand, gerekend vanaf de waterlijn), dient bij het schonen van de sloten de bagger of andere materialen, niet op deze (sloot)randen aangebracht te worden. Deze randen mogen ook niet gescheurd, gefreesd of opnieuw ingezaaid worden. Pleksgewijs inzaaien of kruidenrijk maaisel uitstrooien mag wel (geldt ook perceelsbreed), hiervoor dient gebruik gemaakt te worden van streekeigen materiaal. Zie de Beter Leven website voor de factsheet kruidenrijk grasland.</p> <p>Indien op basis van het bedrijfsnatuurplan blijkt dat het noodzakelijk is dat er tijdelijk 'overgangsbeheer' toegepast wordt (dit betreft aangepast beheer met als doel om de gronden te verschrallen en kruidenrijkdom te vergroten) kan er een tijdelijke ontheffing aangevraagd worden. Overgangsbeheer houdt in dat er vaker gemaaid en afgevoerd mag worden (ook in de rustperiode) maar wordt gecombineerd met beperkingen op het gebied van bemesting, beweiding en indien mogelijk gecombineerd met vernatting en vergt extra aandacht voor legselbeheer van broedende weidevogels.</p>	<p>Controleer of op de kaarten in het bedrijfsnatuurplan is aangegeven waar de opgave kruidenrijk grasland gerealiseerd wordt en welk beheer van toepassing is.</p> <p>Controleer of het percentage kruidenrijk grasland op bedrijfsniveau voldoet aan de minimumgrens.</p> <p>Controleer ook of de locatie het kruidenrijk gras niet gewijzigd is ten opzichte van vorig jaar.</p>	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
P03b	Percentage kruidenrijk grasland - hoog NL	<p>Van het totale areaal van de melkveehouderij in gebruik zijnde percelen (in eigendom of pacht) bestaat bij aanvang aan BLK in 2021 minimaal 5% uit extensief kruidenrijk grasland. Dit areaal groeit binnen 3 jaar naar minimaal 15% extensief kruidenrijk grasland.</p> <p>Vanaf 1-1-2023 bestaat minimaal 15% van het totale areaal van de melkveehouderij in gebruik zijnde percelen (eigendom en pacht) uit extensief kruidenrijk grasland.</p>	<p>Voor de definitie van kruidenrijk grasland voldoen de volgende beheerpakketten met dezelfde gebruiksvoorwaarden uit het Agrarisch Natuurbeheer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 grasland met rustperiode; - 3 plasdras; - 5 kruidenrijk grasland en - 13 botanisch waardevol grasland. <p>Het realiseren van ecologisch waardevol extensief kruidenrijk grasland vergt langetermijn beheer, daarom wordt bij de BLK ingangscntrole bepaald waar op het bedrijf invulling gegeven wordt aan invulling kruidenrijk grasland en ligt het areaal kruidenrijk grasland vast voor de duur van de deelname aan BLK.</p> <p>Indien 15% kruidenrijk grasland (deels) wordt gerealiseerd door het niet bemesten langs slootranden (minimaal 2 m van de slootrand, gerekend vanaf einde waterlijn), dient bij het schonen van de sloten de bagger of andere materialen, niet op deze (sloot)randen aangebracht te worden. Deze randen mogen ook niet gescheurd, gefreesd of opnieuw ingezaaid worden. Pleksgewijs inzaaien of kruidenrijk maaisel uitstrooien mag wel (geldt ook perceelsbreed), hiervoor dient wel streekeigen materiaal gebruikt te worden. Zie de Beter Leven website voor de factsheet kruidenrijk grasland.</p> <p>Indien op basis van het bedrijfsnatuurplan blijkt dat het noodzakelijk is dat er tijdelijk 'overgangsbeheer' toegepast wordt (dit betreft aangepast beheer met als doel om de gronden te verschrallen en kruidenrijkdom te vergroten) kan er een tijdelijke ontheffing aangevraagd worden. Overgangsbeheer houdt in dat er vaker gemaaid en afgevoerd mag worden (ook in de rustperiode) maar wordt gecombineerd met beperkingen op het gebied van bemesting, beweiding en indien mogelijk gecombineerd met vernatting en vergt extra aandacht voor legselbeheer van broedende weidevogels.</p>	<p>Controleer of op de kaarten in het bedrijfsnatuurplan is aangegeven waar de opgave kruidenrijk grasland gerealiseerd wordt en welk beheer van toepassing is.</p> <p>Controleer of het percentage kruidenrijk grasland op bedrijfsniveau voldoet aan de minimumgrens.</p> <p>Controleer ook of de locatie het kruidenrijk gras niet gewijzigd is ten opzichte van vorig jaar.</p>	AH
Milieubelasting					
MB01	Verbod op glyfosaat	Het is verboden om glyfosaat op het bedrijf beschikbaar te hebben of toe te passen als gewasbeschermingsmiddel.	<p>Dit geldt voor alle grond die wordt gebruikt (grond in eigendom, pacht, erfpacht of huur).</p> <p>De gebruikte gewasbeschermingsmiddelen dienen <u>vanaf</u> in het eerste jaar van deelname te worden geregistreerd. <u>De registratie van gewasbeschermingsmiddelen moet beschrijven welke middelen in welke hoeveelheid (kg) zijn gebruikt op de hoeveelheid land (ha). vanaf het tweede jaar van deelname dient deze registratie voorafgaand aan de jaarlijkse BLK controle, zodanig te worden ingevuld in de milieumaatlat van CLM (https://www.milieumeetlat.nl/nl/bereken-open-teelt.html) zodat de milieubelasting wordt berekend en inzichtelijk is voor de BLK controleur tijdens de jaarlijkse BLK controle.</u></p>	<p>Controleer in het eerste jaar van deelname of het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt geregistreerd. Controleer vanaf het tweede jaar van deelname de registratie via de milieumeetlat van CLM de milieubelasting- https://www.milieumeetlat.nl/nl/bereken-open-teelt.html</p> <p>Controleer op basis van teelt- en middelenregistratie, grootboekrekening, fysieke observatie (in het veld en de middenkast) en/of facturen van loonwerkers (met specificatie van gebruikte gewasbeschermingsmiddelen) of het middel glyfosaat gebruikt is.</p>	<p>HI</p> <p><u>Niet aantoonbaar: AH</u> <u>Glyfosaat gebruikt:</u> <u>Schorsing + plan van aanpak</u></p>

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
MB02	Gewasbescherming op grasland	<p><u>Er zijn geen chemische middelen toegestaan; Er worden alleen gewasbeschermingsmiddelen op grasland toegepast die zijn toegestaan door SKAL</u> alleen mechanische onkruidbestrijding.</p>	<p>De veehouder mag wel middelen gebruiken <u>met werkzame stoffen</u> die zijn toegestaan in Verordening (EG) Nr. 889/2008 tot vaststelling van bepalingen ter uitvoering van Verordening (EG) nr. 834/2007 van de Raad inzake de biologische productie en de etikettering van biologische producten, wat de biologische productie, de etikettering en de controle betreft.</p> <p><u>Op de biologische Inputlijst staan alle toegestane middelen waarvan de werkzame stoffen onder deze verordening vallen:</u> https://www.skal.nl/certificeren/teelt-van-gewassen/inputlijst/biologische-inputlijst <u>Verder is er alleen mechanische onkruidbestrijding.</u></p> <p>Dit geldt voor alle grond die wordt gebruikt (grond in eigendom, pacht, erfpacht of huur).</p>	<p><u>Controleer of de deelnemer een SKAL certificaat heeft</u> of Controleer <u>in het eerste jaar van deelname</u> of het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt geregistreerd. <u>Controleer of vanaf het tweede jaar van deelname of de registratie via de milieumeetlat van CLM de milieubelasting-</u> https://www.milieumeetlat.nl/nl/bereken-open-teelt.html Controleer met een steekproef of de middelen worden toegestaan in de <u>Verordening (EG) Nr. 889/2008 tot vaststelling van bepalingen ter uitvoering van Verordening (EG) nr. 834/2007 van de Raad inzake de biologische productie en de etikettering van biologische producten.</u></p> <p>Verifieer de registratie op basis van een steekproef van de teelt- en middelenregistratie, grootboekrekening, fysieke observatie (in het veld en de middenkast) en/of facturen van loonwerkers (met specificatie van gebruikte gewasbeschermingsmiddelen) welke middelen gebruikt zijn.</p>	AH: <u>Plan van aanpak</u>

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
MB03	Gewasbescherming op maïsland	<u>Er zijn geen chemische middelen toegestaan; Er worden alleen gewasbeschermingsmiddelen op maïsland toegepast die zijn toegestaan door SKAL</u> <u>alleen-mechanische onkruidbestrijding.</u>	De veehouder mag wel middelen gebruiken die zijn toegestaan in Verordening (EG) Nr. 889/2008 tot vaststelling van bepalingen ter uitvoering van Verordening (EG) nr. 834/2007 van de Raad inzake de biologische productie en de etikettering van biologische producten, wat de biologische productie, de etikettering en de controle betreft. <u>Verder is er alleen mechanische onkruidbestrijding.</u> Dit geldt voor alle grond die wordt gebruikt (grond in eigendom, pacht, erfpacht of huur).	<u>Controleer of de deelnemer een SKAL certificaat heeft</u> of Controleer <u>in het eerste jaar van deelname</u> of het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt geregistreerd. <u>Controleer of vanaf het tweede jaar van deelname of de registratie via de milieumeetlat van CLM de milieubelasting-</u> <u>https://www.milieumeetlat.nl/nl/bereken-open-teelt.html</u> Controleer met een steekproef of de middelen worden toegestaan in de <u>Verordening (EG) Nr. 889/2008 tot vaststelling van bepalingen ter uitvoering van Verordening (EG) nr. 834/2007 van de Raad inzake de biologische productie en de etikettering van biologische producten.</u> Verifieer de registratie op basis van een steekproef van de teelt- en middelenregistratie, grootboekrekening, fysieke observatie (in het veld en de middenkast) en/of facturen van loonwerkers (met specificatie van gebruikte gewasbeschermingsmiddelen) welke middelen gebruikt zijn.	AH: <u>Plan van aanpak</u>

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
MB03a	Milieubelasting-gewasbescherming op maaisland	Middelen met > 200 MBP voor grondwater, bodemleven en/of waterleven en middelen met negatieve effecten op bestuivers worden niet gebruikt.	<p>Zie de Beter Leven website voor een lijst middelen die wel en niet mogen worden toegepast op maaisland. Dit geldt voor alle grond die wordt gebruikt (grond in eigendom, pacht, erfpacht of huur).</p> <p>De gebruikte gewasbeschermingsmiddelen dienen in het eerste jaar van deelname te worden geregistreerd, vanaf het tweede jaar van deelname dient deze registratie voorafgaand aan de jaarlijkse BLK controle, zodanig te worden ingevuld in de milieumaatlat van CLM (https://www.milieumeetlat.nl/nl/bereken-open-teelt.html) zodat de milieubelasting wordt berekend en inzichtelijk is voor de BLK controleur tijdens de jaarlijkse BLK controle.</p>	<p>Controleer in het eerste jaar van deelname of het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt geregistreerd. Controleer vanaf het tweede jaar van deelname de registratie via de milieumeetlat van CLM de milieubelasting: https://www.milieumeetlat.nl/nl/bereken-open-teelt.html</p> <p>Verifieer de registratie op basis van een steekproef van de teelt- en middelenregistratie, grootboekrekening, fysieke observatie (in het veld en de middenkast) en/of facturen van loonwerkers (met specificatie van gebruikte gewasbeschermingsmiddelen) welke middelen gebruikt zijn.</p>	AH
MB04	Milieubelasting kruidenrijk grasland	Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op kruidenrijk grasland is niet toegestaan.		Controleer (op basis van de spuitregistratie) en bedrijfsnatuurplan of gewasbeschermingsmiddelen niet worden gebruikt op het areaal kruidenrijk grasland.	1e jaar certificering: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH (Plan van aanpak)
MB05	Verhuur van grond	Verhuur van grond is alleen toegestaan als er volgens de biologische normen wordt geteeld.	De veeouder huurder mag enkel middelen gebruiken die zijn toegestaan door SKAL.	<p><u>Controleer of de huurder een SKAL certificaat heeft voor het gehuurde perceel</u></p> <p><u>Controleer de aanwezigheid van een Perceelregistratie en huurcontract met een bestrijdingsmiddelenclausule.</u></p> <p>Huurder moet ten alle tijden een teeltregistratie kunnen overhandigen.</p>	AH
<u>MB05a</u>	<u>Huurcontract verhuur grond</u>	<u>Bij verhuur van grond is in het huurcontract een bestrijdingsmiddelenclausule opgenomen.</u>	<p><u>In deze clausule staat beschreven:</u></p> <p><u>- Dat er op de gehuurde grond enkel biologisch wordt geteeld.</u></p> <p><u>- Dat de grond niet wordt gebruikt voor de teelt van (biologische) aardappelen, bollen of lilies.</u></p>	<u>Controleer of in het huurcontract een gewasbeschermingsmiddelenclausule is opgenomen en of deze aan de voorwaarden voldoet.</u>	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Natuurbeheer					
NA01	Algemeen - bepaling ligging in laag of hoog Nederland	<p>Het bedrijf heeft op basis van de fysisch geografische regio's (zie kaart in tabblad 2) bepaald op welke grondsoort het bedrijf is gevestigd.</p> <p>Er wordt onderscheid gemaakt in:</p> <ol style="list-style-type: none"> Ligging in laag Nederland (laagveen, rivierengebied, zeeklei en droogmakerijen) of Ligging in hoog Nederland (veenkoloniën, zandgronden, kustzone, heuvelland) 	<p>De natuur criteria voor laag en hoog Nederland zijn verschillend, om zo goed mogelijk aan te kunnen sluiten bij de verschillen in biodiversiteit per regio.</p> <p>Een bedrijf dat niet in zijn geheel in hoog of laag Nederland wordt, wordt ingedeeld waar >75% van de percelen gelegen zijn. Grensgevallen worden voorgelegd aan de Stichting BLK ter beoordeling. Bij de BLK ingangscntrole wordt vastgelegd of het bedrijf in hoog of laag Nederland ligt. Dit ligt vast voor de duur van deelname aan BLK, behalve als er grote wijzigingen (>10% van totaal oppervlakte) van grond in eigendom plaats vinden. Dan wordt dit ter besluitvorming opnieuw voorgelegd aan Stichting Beter Leven Keurmerk.</p>	<p>Controleer of op basis van de perceelsregistratie van het bedrijf bij de overheid, het bedrijf (voor >75% van de percelen) in hoog of laag NL ligt. Bij de BLK ingangscntrole wordt geregistreerd of het bedrijf is gelegen in hoog of laag NL. Dit kan niet meer gewijzigd worden.</p>	AH
NA02	Bedrijfsnatuurplan	<p>Er is een bedrijfsnatuurplan aanwezig met daarin een 0-meting en advies over te realiseren natuuropgave door een door VBN erkende ecologisch adviseur.</p>	<p>Het bedrijfsnatuurplan is opgesteld conform het format van het Beter Leven keurmerk (zie de Beter Leven website). Het bedrijfsnatuurplan bevat minimaal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een kaart van het bedrijf en de bijbehorende percelen; - waar en hoe invulling gegeven wordt aan het criterium kruidenrijk grasland, ingetekend op de kaart van het bedrijf, - de ligging van streekeigen landschapselementen zijn geregistreerd op kaarten en opgaande elementen (bosjes, bomen, gebouwen etc.) in het land zijn ingetekend; - voor realisatie kruidenrijk gras minimaal 300 meter afstand van rietkragen, bos, bomen, gebouwen, snelwegen of wandelpaden. - of het bedrijf deelneemt aan het stelsel van Agrarisch Natuurbeheer (ANLb); - indien bedrijf deelneemt aan Agrarisch Natuurbeheer dienen de beheerovereenkomsten worden toegevoegd aan het bedrijfsnatuurplan; - welke percelen worden beweide; - waar en hoe invulling gegeven wordt aan het criterium vernatting, ingetekend op de kaart van het bedrijf. <p><u>- eventuele afwijkingen die de ecologisch adviseur constateert t.o.v. de criteria voor natuur en landschap en een advies hoe dit te corrigeren.</u></p> <p>Erkende Ecologische adviseurs dienen te beschikken over:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aantoonbare kennis van de agrarische sector en ecologische achtergrond; - aantoonbare kennis van Agrarisch Natuurbeheer (ANLb), kan voorwaarden vanuit het ANLb uitleggen en (ecologisch) onderbouwen aan deelnemers - Heeft ervaring met adviseren over het inpassen van natuurbeheer in bedrijfsspecifieke situaties - Heeft voldoende, parate kennis van boerenlandvogels - kan de BLK criteria t.a.v. natuurbeheer richting deelnemers uitleggen en onderbouwen - Is proactief, t.a.v. realisatie van de natuurdoelstellingen - Is betrouwbaar, komt afspraken na en is in staat een vertrouwensband op te bouwen - Is onafhankelijk, heeft geen relatie met de deelnemer <p>Voor de door de Vogelbescherming Nederland (VBN) erkende Ecologische adviseurs zie de Beter Leven website.</p>	<p>Controleer of er een bedrijfsnatuurplan aanwezig welke is opgesteld door een VBN BLK erkende ecologisch adviseur. Controleer of het natuurbedrijfsplan is opgesteld conform het format van BLK (zie de Beter Leven website).</p>	<p>Bij ingangscntrole: AH</p> <p>Volgende jaren: als bedrijfsnatuurplan in de praktijk niet wordt gevolgd: AH: Plan van Aanpak</p>

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
NA02a	Evaluatie natuurbedrijfsplan	Het natuurbedrijfsplan wordt minimaal 1 keer per 3 jaar geëvalueerd <u>en bijgesteld</u> door de VBN erkende Ecologische adviseur.	De melkveehouder wordt 1 maal per 3 jaar geadviseerd door een ecologisch adviseur over het actualiseren van het bedrijfsnatuurplan. <u>De ecologisch adviseur controleert of er minimaal voldaan wordt aan de criteria voor natuur en landschap en of de actiepunten uit het vorige bedrijfsnatuurplan zijn opgevolgd en noteert eventuele afwijkingen per criterium.</u>	Controleer of het bedrijfsnatuurplan elke 3 jaar is geactualiseerd n.a.v. advies van een door BLK erkende ecologisch adviseur.	<u>1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle).</u> <u>Volgende jaren: AH (op basis van nieuw advies ecologisch adviseur)</u>
NA03	Beweiding kruidenrijk grasland	Beweiding van kruidenrijk grasland in de rustperiode van 1 april tot en met 15 juni is op een vast deel ter grootte van maximaal 30% van het oppervlak kruidenrijk grasland toegestaan, volgende de voorwaarden van beheerpakket 6 uit het agrarisch natuurbeheer.	Beweiding mag met maximaal 1,5 GVE/ha, met rustig vee (droogstaande koeien, vleesvee). Beweiding met schapen, geiten, jongvee en paarden is niet toegestaan.	Controleer (steekproefsgewijs) of in de periode van 1 april t/m 15 juni max. 30% van het kruidenrijk grasland wordt beweid.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: <u>AH HI</u>
NA04	Bewerken kruidenrijk grasland	Percelen kruidenrijk grasland mogen niet gescheurd, gefreesd of opnieuw ingezaaid worden.	Pleksgewijs inzaaien of kruidenrijk maaisel uitstrooien mag wel (geldt ook perceelsbreed). Hiervoor dient streekeigen materiaal gebruikt te worden.	Controleer of percelen kruidenrijk grasland in het voorgaande jaar niet zijn gescheurd, gefreesd of opnieuw ingezaaid. NVT bij de ingangscontrole.	Schorsing
NA05	Vernatting kruidenrijk grasland - Laag NL	Tussen minimaal 15 februari en 15 juni, vindt er op bedrijven die in Laag Nederland liggen vernatting plaats in het kruidenrijk grasland. NVT voor bedrijven die in hoog Nederland liggen	Vernatting kan plaats vinden door: a) per hectare kruidenrijk grasland 150 strekkende meter vernatting via greppels waarin minimaal 5 cm water staat, of b) hoogwatersloot, (gemiddeld) maximaal 10 cm onder maaiveld. Voor de hoogwatersloot geldt een oppervlaktewaterstand tussen 0-20 cm onder maaiveld (niet lager), of c) 0,5 hectare plasdras volgens de gebruiksvoorwaarden van pakket 3G uit de catalogus agrarisch natuur- en landschapsbeheer. De oppervlakte voor vernatting mag meegeteld worden in het percentage kruidenrijk grasland. Vernatting wordt opgenomen in het bedrijfsnatuurplan.	Controleer of vernatting in het bedrijfsnatuurplan is opgenomen <u>en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.</u> NVT voor bedrijven die in hoog Nederland liggen	<u>AH</u>
NA06	Streek eigen landschapselementen	Een gedeelte van het bedrijfsoppervlak bestaat uit streekeigen landschapselement. - bedrijven in Laag Nederland: 2% van het bedrijfsoppervlakte - bedrijven in Hoog Nederland: 3% van het bedrijfsoppervlakte	Voor de definitie van landschapselementen voldoen de pakketten uit het stelsel agrarisch natuurbeheer. Minimaal behoud van bestaande streekeigen landschapselementen, die horen bij (open) weidelandschap (sloten, knotwilgenrijen en pestbosjes). Beplanting op het erf wordt niet meegerekend. Streek eigen landschapselementen worden ingetekend in de bedrijfskaart in het bedrijfsnatuurplan Er volgt een uitwerktraject waarin per landschapstype wordt uitgewerkt wat een ecologisch wenselijk percentage landschapselementen is om lokaal biodiversiteit te behouden en/of te herstellen en op welke manier daar het beste invulling aan gegeven kan worden. Minimum percentage is gelijk aan 1 ster criteria en gaat in de toekomst omhoog.	<u>Controleer of minimaal 2% (laag NL) of 3% (hoog NL) aan landschapselementen in het bedrijfsnatuurplan zijn opgenomen en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.</u>	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: <u>AH (op basis van nieuw advies ecologisch adviseur)</u>

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
NA07	Behoud sloten en greppels	Het aantal sloten en greppels wordt minimaal behouden.	Alle sloten moeten bij de ingangscntrole worden ingetekend in de bedrijfskaart in het bedrijfsnatuurplan tevens is aangegeven op de kaart per perceel waar zich greppels bevinden (hoeven niet exact ingetekend te worden). Het verplaatsen of verleggen van sloten is toegestaan, mits de totale lengte aan slootranden minimaal gelijk blijft. <u>De ecologisch adviseur controleert minimaal 1 x in de drie jaar of de totale lengte van sloten en greppels minimaal gelijk is gebleven.</u>	<u>Controleer of er in het bedrijfsnatuurplan een overzicht aanwezig is van alle aanwezige sloten en greppels en of de ecologisch adviseur afwijkingen heeft geconstateerd.</u> NVT bij de ingangscntrole.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH (<u>op basis van nieuw advies ecologisch adviseur</u>)
NA08	Behoud openheid - Laag NL	Op bedrijven die in Laag Nederland liggen worden geen nieuwe bomen, bossages en riet buiten het erf gepland. NVT voor bedrijven die in hoog Nederland liggen.	Met erf wordt de grond bedoeld waarop de bedrijfsgebouwen staan, inclusief tuinen, exclusief de gronden voor productie. Bestaande bomen, bossages en riet buiten het erf worden in de kaart van het bedrijf ingetekend. Er worden geen nieuwe bomen, bossages of riet aangeplant buiten het erf, in de gronden gebruikt voor productie.	<u>Controleer of de ecologisch adviseur afwijkingen heeft geconstateerd met betrekking tot behoud openheid in het bedrijfsnatuurplan.</u> NVT voor bedrijven die in hoog Nederland liggen	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
NA09	Inheemse erfbeplanting	Er is minimaal 300 strekkende of vierkante meter inheemse erfbeplanting aanwezig.	Zie de Beter Leven website voor een lijst van inheemse beplanting. Met erf wordt de grond bedoeld waarop de bedrijfsgebouwen staan, inclusief tuinen, exclusief de gronden voor productie. Alle inheemse erfbeplanting moet worden ingetekend in de bedrijfskaart in het bedrijfsnatuurplan. De oppervlakte hoeft niet aangesloten te zijn.	Controleer op basis van het bedrijfsnatuurplan of er aan het criterium voor inheemse erfbeplanting wordt voldaan <u>en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.</u>	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
NA10	Boerenwaluw	Minimaal één van de bedrijfsgebouwen is toegankelijk voor de boerenwaluw en geschikt om te broeden.	Hieraan wordt voldaan als bij minimaal één van de gebouwen het voor boerenwaluwen mogelijk is (gat van minimaal 10-15 cm breed, of bijvoorbeeld staldeur op een kier van 10-15 cm open laten staan in de periode van april t/m september). <u>Het bedrijfsgebouw mag niet het tanklokaal zijn. Dit is een opslagruimte voor levensmiddelen en daar zijn geen dieren toegestaan.</u> Toegankelijkheid van bedrijfsgebouwen voor de boerenwaluw moet worden ingetekend in de bedrijfskaart in het bedrijfsnatuurplan.	Controleer of in het bedrijfsnatuurplan is opgenomen dat minimaal 1 van de bedrijfsgebouwen toegankelijk is voor de boerenwaluw <u>en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.</u>	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
NA11	Huismus of spreeuw	En er is nestgelegenheid voor huismus (onder dakpannen woonhuis) of spreeuw (dakpannen woonhuis en stal)	Dit houdt in dat er 10 cm ruimte gehouden moet worden tussen dakpannen en isolatie voor huismus en spreeuw.	Controleer of in het bedrijfsnatuurplan is opgenomen dat er nestgelegenheid is voor huismus of spreeuw <u>en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.</u>	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
NA12	Nestkast - Hoog NL	En er hangt minimaal 1 nestkast voor steenuil, kerkuil of torenvalk. . NVT voor bedrijven die in laag Nederland liggen	Nestkast(en) moet worden ingetekend in de bedrijfskaart in het bedrijfsnatuurplan.	Controleer op basis van het bedrijfsnatuurplan of er een nestkast aanwezig is voor steenuil, kerkuil of torenvalk <u>en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.</u> NVT voor bedrijven die in laag Nederland liggen.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
NA13	Legselbeheer	Er wordt op het gehele bedrijf aantoonbaar aan legselbeheer gedaan	<p>Er wordt aantoonbaar gezocht naar nesten en deze zijn ingetekend op een kaart die in de stal hangt, waarop aangegeven wordt waar legsels liggen plus de data en tijden van zoekacties.</p> <p>Gevonden nesten en/of kuikens worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen, tenminste via enclaves (= niet gemaaide en/of beweide delen) van minimaal 50 m² (op grasland) dan wel via een rustperiode van datum 1 april tot 15 juni of via het plaatsen van nestbeschermers. Er worden nestbeschermers gebruikt bij beweiding en er worden brede kuikenstroken (minimaal 5 meter) gemaaid.</p> <p>Legselbeheer is niet nodig op de percelen met kruidenrijk gras met uitgestelde maaidatum, want daar wordt pas gemaaid nadat de jongen vliegvlug zijn.</p> <p>Op de rest van het bedrijf wordt binnen naar buiten gemaaid.</p> <p>De gebruikte methode van legselbeheer worden beschreven in het bedrijfsnatuurplan.</p>	Controleer of de methode van legselbeheer is beschreven in het bedrijfsnatuurplan <u>en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.</u>	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
Mest en mineralen					
MM01	Mineralenboekhouding <u>AANBEVELING</u>	De veehouder houdt een mineralenboekhouding bij via de Kringloopwijzer, MINAS-methode of een vergelijkbare rekenmethode systeem.	<p><u>Het doel van deze aanbeveling is dat de veehouder inzicht krijgt in eventuele verliezen. De veehouder krijgt inzicht in de aan- en afvoer van N en P en overschotten of tekorten per ha en hier zodoende actie op kan ondernemen. Het doel is niet om aan te sturen op intensivering.</u></p> <p>Er mag ook gebruik gemaakt worden van een ander systeem voor mineralenboekhouding indien daarin dezelfde gegevens inzichtelijk worden gemaakt.</p>	Controleer of de veehouder een <u>mestmineralen</u> boekhouding bij houdt in de Kringloopwijzer, volgens MINAS-methode of vergelijkbaar systeem.	HI AANBEVELING
MM02	Grondgebondenheid	De melkveehouder is grondgebonden.	<p>De veehouder is grondgebonden als de plaatsingsruimte gelijk aan de fosfaatproductie is. Plaatsingsruimte is alleen geldig als er gronden in eigendom zijn of worden gepacht. Deze gronden dienen in gebruik te zijn voor de melkveehouderij.</p> <p>Het eventueel uitrusten van mest (bijvoorbeeld van andere diersoorten) is hierbij toegestaan.</p> <p>Plaatsingsruimte wordt berekend door de volgende formule: (Vee (BEX) bedrijfsspecifieke fosfaatexcretie inclusief correctiefactor) / (forfaitaire gebruiksnorm fosfaat)*100%.</p> <p>Dit getal moet minimaal 100% of hoger zijn.</p>	Bereken en controleer op basis van de kengetallen uit de Kringloopwijzer <u>of gelijkwaardig systeem of de module grondgebondenheid van CRV de plaatsingsruimte op het bedrijf.</u> Controleer of dit getal minimaal 100% is.	HI AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
MM03	Mestvergisting	Mestvergisting wordt niet toegepast op het bedrijf, en mest wordt niet afgezet naar een vergister.	<p>Met de duur van het huidige contract wordt rekening gehouden. <u>Dit geldt voor mestvergisting op het eigen bedrijf of bij een afnemer van de mest.</u></p> <p><u>Indien een bedrijf bij eerste deelname nog over een mestafzetcontract beschikt naar een bedrijf dat een andere vorm van mestvergisting toepast, mag dit contract nog worden uitgediend. Na start deelname aan BLK mogen er geen nieuwe contracten voor andere vormen van mestvergisting meer worden afgesloten.</u></p>	<p>Controleer op basis van mestafzetcontracten, boer-boer transport of mestbonnen.</p> <p>Controleer of op het bedrijf mestvergisting plaatsvindt.</p> <p>Controleer bij mestafzet op basis van bijv. de kringloopwijzer, mestafzetcontracten, boer-boer transport of mestbonnen of er gebruik wordt gemaakt van mestvergisting.</p>	HI
MM03a	Mestafzet	<u>Mest wordt niet afgezet naar een mestverwerker</u>	<p>Mestafvoer is alleen toegestaan als het alleen boer-boer transport of afvoer naar particulier betreft.</p> <p><u>Bij boer-boer transport wordt mest door de deelnemer direct naar de afnemer met grond (akkerbouwer / veehouder) getransporteerd. Dus zonder tussenkomst van een mestintermediair/-handelaar.</u></p>	Controleer op basis van facturen en/of afzetcontracten of het bedrijf de mest niet afzet naar een mestverwerker.	AH
MM04	Max. voorjaarsbemesting kruidenrijk grasland	In het voorjaar mag maximaal 10 ton mest (vaste, ruige mest of de dikke fractie van drijfmest) ha/jaar voor 1 april aangebracht worden op de 10% kruidenrijk grasland.	Voorjaarsbemesting mag enkel bestaan uit vaste (ruige) mest of een vergelijkbaar product, zoals bokashi, compost of dikke fractie drijfmest. Dit dient te worden opgenomen in het bedrijfsnatuurplan.	Controleer op basis van mestboekhouding (bekend bij de RVO) of de voorjaarsbemesting van de 10% kruidenrijkgrasland beperkt blijft tot 10 ton ruige mest of dikke fractie per hectare.	HI, AH: <u>Plan van aanpak</u>
MM04a	Max. bemesting per jaar kruidenrijk grasland	Op jaarbasis mag er maximaal 20 ton organische mest per ha worden aangebracht op de 10% kruidenrijk grasland.		Controleer op basis van de mestboekhouding (bekend bij de RVO) of de totale bemesting per jaar van de 10% kruidenrijk grasland beperkt blijft tot 20 ton per hectare.	HI, AH: <u>Plan van aanpak</u>
MM05	Verbod op fosfaatkunstmest	Er wordt geen fosfaatkunstmest en stikstofkunstmest gebruikt		Controle op basis van de Kringloopwijzer (of een vergelijkbaar systeem) <u>of mestboekhouding.</u>	HI AH: <u>Plan van aanpak</u>
MM05a	Verbod op kunstmest op kruidenrijk grasland	Gebruik van kunstmest op het kruidenrijk grasland is niet toegestaan.		Controleer op basis van de mestboekhouding (bekend bij de RVO) of er geen kunstmest wordt gebruikt op het kruidenrijk grasland.	HI, AH: <u>Plan van aanpak</u>

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Energie en klimaat					
EK01	Elektriciteitsverbruik en elektriciteitsopwekking	<p>De aangekochte elektriciteit is max. 50 kWh (of 180 MJ) per 1000 kg melk (exclusief zuivelverwerking en privégebruik) op basis van het jaargebruik van voorgaand jaar.</p> <p>Per 1-1-2023 is de hoeveelheid aangekochte elektriciteit (exclusief zuivelverwerking en privégebruik) max. 25 kWh (of 90 MJ) per 1000 kg melk.</p> <p>Per 1-1-2028 wekt het bedrijf al zijn eigen elektriciteit (exclusief zuivelverwerking en privégebruik) op en koopt het geen elektriciteit meer aan.</p> <p>Doel is elektriciteitneutraal per 2028.</p>	<p>Aangekochte elektriciteit = verbruik elektriciteit minus zelf opgewekte elektriciteit. Door het plaatsen van tussenmeters kan worden aangetoond welk energieverbruik wel of niet is toe te rekenen aan het veehouderijbedrijf.</p> <p><u>Zie voor een lijst met besparende maatregelen de website van RVO: https://www.infomil.nl/onderwerpen/duurzaamheid-energie/energiebesparing/kennisbank/#&ajax=true&Activiteit=17365&Activiteit=17361&Activiteit=17369&Activiteit=17368&Activiteit=17364&Activiteit=17362&Activiteit=17363&Bedrijfstak=17360%20lijst%20erkende%20maatregelen.</u></p> <p>Als er meer elektriciteit wordt verbruikt moet er binnen een jaar door een energieadviseur een plan van aanpak worden opgesteld. Dit plan beschrijft hoe het bedrijf binnen drie jaar op de norm komt door te besparen en/of zelf energie op te wekken. In het plan van aanpak worden concrete maatregelen opgenomen die zullen worden uitgevoerd, inclusief berekende energiebesparing, eventuele investeringskosten en tijdsplanning.</p> <p>De veehouder raadpleegt hiervoor een externe energieadviseur naar keuze. onafhankelijk adviesbureau. Zie (t.z.t.) de Beter Leven website met een lijst door SBLK goedgekeurde energieadviseurs. Of maakt gebruik van de lijst met maatregelen me een terugverdientijd van minder dan 5 jaar (zie website Beter Leven keurmerk) of de lijst met erkende maatregelen van RVO: https://www.infomil.nl/onderwerpen/duurzaamheid-energie/energiebesparing/kennisbank/#&ajax=true&Activiteit=17365&Activiteit=17361&Activiteit=17369&Activiteit=17368&Activiteit=17364&Activiteit=17362&Activiteit=17363&Bedrijfstak=17360%20lijst%20erkende%20maatregelen.</p>	<p>Controleer op basis van de klimaat module in de Kringloopwijzer of de voorgaande elektriciteitsrekening (minus schatting privéverbruik) en de hoeveelheid geproduceerde melk (bijv. uit Z-net) en/of aanleverbewijzen van groen opgewekte stroom bekostigd door de melkveehouder, maar buiten zijn of haar bedrijf.</p> <p>Bij te hoge aankoop van elektriciteit controleer bij de volgende jaarlijkse controle of er een plan van aanpak is opgesteld door een door SBLK goedgekeurde externe energieadviseur met hulp van externe, onafhankelijk adviesbureau is. Controleer of het bedrijf binnen drie jaar na het opstellen van het Plan van aanpak alsnog voldoet.</p>	<p>1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) <u>2e, 3e en 4e jaar:</u> AH (Plan van Aanpak voor 3 jaar) <u>Daarna: Schorsing</u></p>
EK02	Groene stroom	Het bedrijf neemt 100% groene stroom af uit zon of wind, geproduceerd in Nederland, via contract.	<p>Groene stroom wordt gedefinieerd aan de hand van het contract met de energieleverancier.</p> <p>Bij een contract met grijze stroom dient binnen 1 jaar na deelname aan BLK te worden overgestapt op groene stroom.</p>	Controleer op basis van groene stroom contract met energieleverancier.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
EK03	Aardgas	<p>Stallen zijn zonder gasaansluiting gebouwd.</p> <p>Bij volledige nieuwbouw.</p>		Controleer bij volledige nieuwbouw of er een gasaansluiting met gasmeter in de nieuwbouw aanwezig is.	HI
Transport					
T01	Gecertificeerd transporteur BLK zuivel	Transport van BLK zuivel gebeurd door een voor weidegang (Certificaat B) of VLOG (Certificaat Logistiek) gecertificeerde zuiveltransporteur.	<u>Veehouder dient zich er van te vergewissen, in overleg met de ketenregisseur, dat de transporteur voldoet aan gestelde voorwaarde(n).</u>	Controleer wie de zuiveltransporteur is en of de transporteur weidegang (Certificaat B) of VLOG (Certificaat Logistiek) gecertificeerd is. Noteer naam transporteur.	HI
T02	Aangevoerde runderen	<p>Alle runderen aangevoerd op het melkveebedrijf zijn afkomstig van bedrijven welke gecertificeerd zijn voor Beter Leven keurmerk Melkvee 1 ster.</p> <p>Vanaf 01/01/20203</p>		Controleer vanaf 01-01-2020 3 het certificaat BLK Melkvee 1 ster van aanvoerende bedrijven. Noteer de UBNS van de aanvoerende bedrijven.	Uitsluiting

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
T03	Reisduur vee	De reisduur voor aan- of afvoer van vee (m.u.v. slachtvee dat wordt afgevoerd naar de slacht) mag niet langer duren dan 8 uur <u>of en</u> is niet langer dan <u>500-560</u> km.		Bereken via de website Routenet voor een transportwagen de afstand tussen het bedrijf en het ontvangende bedrijf en maak hiermee een inschatting van de bijbehorende transportduur. Controleer transport documentatie. Noteer UBN(s) herkomst-/bestemmingsbedrijven.	AH <u>Schorsing</u>
T04	Afnemer kalveren	Er is een vaste Beter Leven keurmerk gecertificeerde mester voor kalveren bestemd voor de vleesproductie AANBEVELING	Het dierenwelzijn van kalveren bestemd voor de vleesproductie kan stapsgewijs verbeterd worden wanneer er een vaste relatie is tussen de mester en melkveehouder. Belangrijk onderdeel hiervan is terugkoppeling van welzijn gerelateerde data door de mester naar de melkveehouder.	Noteer of er een vaste Beter Leven keurmerk gecertificeerde mester is voor uitstootkalveren.	AANBEVELING
T05	Elektrische veedrijvers	Er worden op het melkveebedrijf en tijdens transport van runderen geen elektrische veedrijvers gebruikt.	Er zijn geen elektrische veedrijvers op het bedrijf voorhanden.	Controleer of er geen elektrische veedrijvers voorhanden zijn op het bedrijf en noteer met welke alternatieven gewerkt wordt.	HI
T06	Reisduur slachtvee	Voor afvoer van slachtvee naar het slachthuis duurt het transport niet langer dan 4 uur <u>of en</u> is niet langer dan <u>250-280</u> km.		Bereken via de website Routenet voor een transportwagen <u>T40 truck</u> de afstand tussen het bedrijf en het ontvangende bedrijf en maak hiermee een inschatting van het aantal km's en/of de bijbehorende transportduur. Controleer op basis van I&R en transport documentatie. Noteer UBN(s) herkomst-/bestemmingsbedrijven.	AH <u>Schorsing</u>
T07	Drachtigheidscontrole	Voordat een koe op transport naar het slachthuis gaat moet de melkveehouder altijd controleren dat het dier niet drachtig is (dit geldt voor alle drachtigheidsstadia).	De uitslag van een drachtigheidscontrole mag op de dag van afvoer naar het slachthuis niet ouder dan 4 maanden zijn. <u>Bij inseminatie recenter dan 4 maanden geleden mag de drachtigheidscontrole niet ouder zijn dan het aantal dagen vanaf inseminatie. Wanneer de koe niet geïnsemineerd is na afkalven, is een drachtigheidscontrole niet van toepassing.</u> In het geval van drachtigheid moet de melkveehouder het afkalven afwachten. Uitgezonderd op deze regel: 1. Koeien die max. 21 dagen geleden hebben afgekalfd. 2. Noodslachtingen of euthanasie mits er een dierenartsindicatie is; 3. Indien de koe minder dan 90 dagen drachtig is en er een dierenartsindicatie is dat het dier afgevoerd moet worden. De drachtigheidscontrole moet uitgevoerd zijn door een gespecialiseerde, externe partij. Bijvoorbeeld door een dierenarts of KI station.	Controleer de drachtigheidscontroles van de afgevoerde dieren. Indien een drachtig dier is geslacht, controleer hoe lang het dier drachtig was en of er een dierenartsindicatie was. Noteer afwijkingen..	<u>1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle).</u> <u>Volgende jaren: Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing</u>

Norm	Welzijnsaspect	Norm	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Aanvullend					
A00	Aantal dieren	Tijdens de jaarlijkse controle worden per diercategorie het aantal BLK dierplaatsen en het aantal aanwezige dieren vastgelegd.	Hiervoor wordt bij de ingangscntrole, en bij nieuw-/verbouw, de verschillende stallen van het bedrijf door de BLK controleur opgemeten. Op basis van deze oppervlakte per type hok/afdeling bepaalt de BLK controleur het totale oppervlakte per diercategorie op het bedrijf. Op basis van de benodigde oppervlakte per diercategorie, zoals vastgelegd in de BLK criteria, bepaalt de controleur vervolgens het totale aantal BLK dierplaatsen per diercategorie voor het bedrijf.	Noteer aantal BLK dierplaatsen en het aantal aanwezige dieren. Op basis van metingen van de verschillende hokken/afdelingen en de BLK oppervlakte criteria per diercategorie.	
A00A	Aantal BLK plaatsen voor melkgevende runderen	Het aantal BLK plaatsen voor melkgevende runderen is:		Noteer aantal BLK plaatsen voor melkgevende runderen	
A00A1	Aanwezige melkgevende runderen	Het aantal aanwezige melkgevende runderen is:		Noteer aantal aanwezige melkgevende runderen	
A00B	Aantal BLK plaatsen voor droge runderen	Het aantal BLK plaatsen voor droge runderen is:		Noteer aantal BLK plaatsen voor droge runderen	
A00B1	Aanwezige aantal droge koeien	Het aantal aanwezige droge runderen is:		Noteer aantal aanwezige droge runderen	
A00C	Aantal BLK plaatsen voor jongvee jonger dan 28 dagen	Het aantal BLK plaatsen voor jongvee jonger dan 28 dagen is:		Noteer aantal BLK plaatsen voor jongvee jonger dan 28 dagen	
A00C1	Aanwezige aantal jongvee jonger dan 28 dagen	Het aantal aanwezige jongvee jonger dan 28 dagen is:		Noteer aantal aanwezige jongvee jonger dan 28 dagen	
A00D	Aantal BLK plaatsen voor jongvee ouder dan 28 dagen	Het aantal BLK plaatsen voor jongvee ouder dan 28 dagen is:		Noteer aantal BLK plaatsen voor jongvee ouder dan 28 dagen	
A00D1	Aanwezige aantal jongvee jonger dan 28 dagen	Het aantal aanwezige jongvee jonger dan 28 dagen is:		Noteer aantal aanwezige jongvee jonger dan 28 dagen	